53394

EGYETEMI KÖNYVTÁR SZEGED

VI. évfolyam 11. sz. V. b. b. Wien, 1924 vasárnap, március 16

AZ EMBER

GÖNDÖR FERENC POLITIKAI HETILAPJA

Mai Március

Elgaloppozott Március rokkantjai, akik vagyunk inkább holtan, mint élve, forró didergéssel borzongunk össze, amikor az uj élet szellői, Március tavaszi zsendülése elsuhan mellettünk. A tél sivár szürkesége és fagya a hüvös érdekemberek, öreg reakciósok szezónja; a magunkfajta tüzfejü világmegváltókat mindig az ifju Március széditette meg, miként Márciusban hurcolták bitóra a vagyon hatalmasai a szegények igazságáért ama, fajvédelmi szempontból sem kifogástalan előharcosunkat, ki lakozott vala Jeruzsálemben. Március volt akkor is, amikor feltámadott az ő eszméiben. Jöttek azóta számos Márciusok, az Eszme mindig feltámadt és mindig megfeszittetett. Az Eszme cégér lett nyelvelő papok és politikusok ajkán, hamis frázis, tévesztő ige, amely borzalmakat takargat. És üldözött vad lett, aki komolyan akarta. Életével, az egyetlennel, ami voltakép az embernek igazán van, fizetett a dőre, aki megbódult Március szent csábjától. Mert gyönyörü, vészesen gyönyörü démon Március. Szépsége isteni, de halálba csábit: A Nap ujra feltünik a dermedt világ fölött, mint a Természet égő szive és sugaraival, melengető fényével beragyog mindent, uj élethit örömét hinti széjjel és az ujjáéledés boldogságában naiv szivek az emberek billióit akarjak keblükre ölelni. Oh, hányszor volt *gyilkosan* szép Március mámora, óh hányszor vitte kárhozatba, akiket az Ember és az Igazságosság szertelen nagy szerelmére gyullasztott. Az emberiség históriája tele van akasztófákkal, krisztusi bitókkal, amelyeken Március szent részegjei függenek. Mi is voltunk, mi is leszünk Március rabjai; a vérünket ujra bizsergeti Március — de *elmult a görögtüz, elmult a romantika, elmult a kótyag és nem leszünk többé Március szent primitivjei, a forradalom kába nebulói.* Már nem akarunk mindent egyszerre markolni, hanem a biztosan markolható valamicske, mindenki Márciusáért akarunk először harcolni és azt szorosan tartani, el nem engedni. Nem Március kalandorai, de *Március bölcsei* szavára akarunk ezután, hallgatni, s nem akarunk többé *márciusi Krisztusokat látni.* Azt akarjuk, hogy Március szerelmesei *éljenek és győzzenek Márciusért,* s ha a győzelem nem is teljes, de *győzelem és nem akasztófa* s nem is akarjuk egyszerre a győzelem teljességét, mert az egész természet forradalma amily gyorsan végbemegy Márciusban, ugy el is mulik szeptemberre, de mi az *örök* Március sugárfényes világkupoláját akarjuk épiteni téglárol-téglára. Forradalmat csinálni nem minden. A forradalomból a jót fentartani és továbbépiteni, ez a fontos és nagy munka. Március mindig a revolució szellőit lengeti, s bár ismerjük az embereket és nem sokat tartunk róluk: hiszünk Márciusban, az igazi Márciusban, nem a féktelen tüz márciusában, hanem a szivnek segitő Ész Márciusában, amelyet nem a hazárd stréberek és nem tudálékos szektáriánus őrültek, nem a szerencsétlen, féknélküli rajongók, hanem a *Tett Okosai* segitenek világra. Túl vagyunk az összes *Hurrá-Márciusokon*, mi már megtanultuk Március forradalmibb értelmét és most kezdjük épiteni az igazi *örök* Március világát. A pátosz meghalt, a görögtüz elsistergett, az álmok könnyelmü romantikáját megölt testvéreink halálsóhajai kiölték belőlünk; áldott, szörnyü Mártirium, amellyel vértezve vagyunk, véresen vértezve, Március esztelenségei ellen, Marcius diadaláért. Ha mi mégegyszer jövünk, nem bukhatunk többé.

*

Március van és *Kajafás* vádol. Csak a legyőzött forradalom szerepvivői gazemberek, a győztes forradalom előtt mindenki hajbókol. Októberben Ráth Zsigmond, márciusban Váry és minden pereputtya egy szivvel-lélekkel kinálta, fogadta a hüséget és most nekik jut a frivol szerep, hogy itélkezzenek rajtunk. Valóban az ókor Pilátusai szemérmesebbek valának, Magyarországon birónak lenni soha sem volt annyira a hatalom kiszolgálása, mint ma. Ha történetesen mi volnánk a helyzet urai, s ha megtürnők, hogy ezek az arcátlan képmutatók, ezek a moral insanitys, ma nekem, holnap neked kinálkozó perdita-lelkek, a mindenkori uraknak ezek a buzgó eunuchjai nyalják a mi talpunkat is, ők most is nyalnák rendületlenül. De Magyarországon ez időtájt nincs Március, ólmos rideg tél lep be mindent, fekete ármányos tél-emberek az urak, és a birák alkalmazkodnak a téli időjáráshoz. Bethlen demokráciát hirdet és biráival évekre elcsukatja a Veér Imréket, elcsukatná Vasváry Pált, Jókai Mórt, Petőfi Sándort és vajh' mit tenne Kossuth Lajossal, amiért Debrecenben „koronás királyunkat" detronizálva, fegyveres lázadást szitott a demokratikus magyar köztársaságért. Ó, semmi kétség, Bethlen sesztákjai Kosssuth Lajosra is sulyos börtönt mérnének. S egyáltalán, hogy jövünk mi ahhoz — már mint mi, akik, becsülettel és mondjuk ki önérzetesen, jelentős társadalmi poziciót feláldozva, életünk buzgó munkájának tőkéjét kockára vetve, önzetlenül odaálltunk Március ügye, a haladás és a szegények igaza mellé, *hogy jövünk mi ahhoz, hogy történelmi ténykedéseinkről számot adjunk a sesztákoknak és más hasonszörü senkiknek, a történelem álomszuszékjainak és meddő kis statisztáinak*, akik mindig csak meglapultak vagy felkinálkoztak és akik ma *fixfizetést huznak az ellenforradalomtól*, Bethlen és Horthy uraktól. Bethlen és Horthy *cselédei* elé álljunk védekezni? Nevetséges, hiszen a biró urak, a független magyar biró urak, akik még nem is oly régen a magyar állam, nem pedig a leplezett magyar Horthy-Habsburg-királyság nevében itélkeztek, csak nem fognak kikezdeni a gazdáikkal?! Nem vagyunk hajlandók kötélnek állni ehhez a komédiához, noha *játszva* bebizonyithatnók, hogy amiért vádol az ügyészi lakáj: köztudomásu valóság. Azt i.tuk: *Horthyék százakat öltek meg s ezreket börtönöztek be ártatlanul. Hogy ez igy van, hogy ez fájdalmas, bőszitő, véres igazság, azt ma minden hátulgombolós pocok tudja Magyarországon.* S hogy ez *Magyarország szégyene,* s hogy a mi szivünk, amelyik olyan hazáról álmodik, ahol ártatlan emberek élete biztos és szabad, *e fölött borult kétségbe és jajdult fel*, ezt is minden teremtett emberfia tudja a szegény, átokvert magyar földön. Horthyék hiába próbálják kisajátitani a magyar hazát. Sötét és becstelen uralmukkal, aljas rablógyilkosságaikkal, miket ártatlan embereken elkövettek, népelnyomó, korrupt és terrorisztikus mágnás-, bankár- és nagyparaszt-uralmuk szentháromságával nyakába terpeszkedtek a magyar népnek, kihasználták elgyöngülése pillanatát és most piócaként ülnek rajta és szivják vérét, életerejét. Se Horthy, se Bethlen, se Héjjas nem a magyar haza. A magyar haza az a szabad ország, amely a mi szivünkben él s ahol se Kun Béla terroristái, se Horthy Miklós terroristái senki ártatlan embert ki nem végezhetnek és ahol szabadság van és öröm és megvan a munka becsülete. Eljön még ennek a magyar hazának a Márciusa. Odahaza tudja ezt mindenki, csak moccanni nem mer. Minden jólélek dicséri az Urat s a megkinzott lelkek mélyén titkon sürüsödik a tiltakozás és elkeseredés lávája, a dolgozó ember éhezik és nyomorog Magyarországon — jaj lesz, hétszeresen jaj, ha eljön egyszer a pillanat, amikor inogni talál a rémuralom. Hétszeresen jaj lesz, amikor megindul egyszer Orgovány, Siófok s a magyar birnámi erdők száza s a lelkek elfojtott lávája kitör. Bethlen istvántól a nemzetiségek választó jogának egykori legintranzigensebb ellenzőjétől, Magyarország megcsonkitásának egyik legmegrögzöttebb előidézőjétől és elvakult, gonosz társaitól számonkéri még összes büneiket, a háborus bünöket, millió derék magyar emberéletek céltalan áldozatát, az ország elvesztését, s aztán a nyilvános választójogot, az ellenvéleményesek bebörtönzését, a Kossuth-tradiciók folytatóinak és minden szabad eszme hirdetőinek tüzzelvassal üldözését, tömeges tömlöcbe dobását és lemészárlását. *Ez lesz majd a nagy pör*, amelynél a *Magyar Nép lesz a biró s mi ülünk az ügyészi székben.* Itt nem lesznek fizetett pribékek, de reszkessenek Horthyék és Bethlenék, mert ha a tönkretett, leláncolt dolgozó magyar tömegeknek egyszer módjukban lesz igazán itélkezni: azon a napon, megpecsételtetik az ő gazságuk és minden bünök, minden rémségek megtoroltatnak szörnyen. Amit a régi Magyarország tönkretevői, a mai felbujtók, jog- és aranyórarablók addig inasaikkal eszközöltetnek, privátügy. Horthy és más gyilkosok törvényszéki kulijait erkölcsi fórumul soha el nem ismerjük, — majd itél a magyar nép, ha egyszer eljön a Felszabadulás Márciusa.

*

Március van és hiába a tél a lelkekben, a magyar rónákon *tavaszi napsugár* ragyog. Vádirat ide, vádirat oda, a mi szivünkbe ma is szerelmetes forrósággal idevillan a magyar földre letüző napsugár heve: a magyar Március. Igy kora tavasszal gyönyörüen fénylik a Nap a magyar földek felett és hiába akarja Horthy és Bethlen pribékhada fekete kondottieri-köpenyével eltakarni előlünk a magyar Napot: a mi szivünkben ott a napsugaras magyar táj reflexe és a határtalan vágy, a napsugaras magyar föld, a magyar tavasz, a magyar verőfény, a magyar feltámadás után. Tavasz van Magyarországon és nemsokára lila pompájukat bontják a honi orgonabokrok Pesten, a József-téren, de szépek lesznek nemsokára az orgonavirágok! Nyomorgunk, kinlódunk, gyökértelen vergődünk idegenben s otthon olyanok köpdösnek, rugdosnak, akik arra sem érdemesek, hogy a csizmánkat töröljük beléjük. Sebaj. A József-téri orgonabokrok a legszebb orgonák a világon és a magyar táj aranyos márciusi napsütésének emlékét nem veheti el tőlünk semmiféle Bethlen-Kajafás. Jön még ünnep, jön még Március, okos, szép, igaztevő Március, az igazság verőfénye, melyben ott állunk ujra a tavaszi magyar ég alatt s gyönyörködni fogunk a magyar orgonabokrok, a magyar haza nemes, szép, uj rügyezésében.

Néhai

Ujabb terhelő bizonyitékok Somogyi Béla gyilkosai ellen

Amig Horthy Miklós uralkodik Magyarországon, a gyilkosoknak nem lesz bántódása. Emlékeztünk a honvédelmi miniszternek Somogyi és Bacsó meggyilkolása ügyében adott válaszára, amelyből kiderül, hogy minden gyilkossággal gyanusitott tiszt ur alibit igazolt. Egyéb gyilkosok azt állitották, avagy saját maguk becsületszóval állitották, hogy nem ők gyilkolták meg Somogyi Bélát és Bacsó Bélát. Ezzel Somogyi és Bacsó borzalmas megöletésének aktáit hivatalos magyar birák lezártaknak tekintik. Mi azonban nem nyugszunk addig, amig végre teljes világosság nem derül a szörnyü büntettre. *Beniczky* Ödön, volt belügyminiszter, ugylátszik, szintén nem meri beigért leleplezéseit nyilvánosságra hozni. De ez még mindig nem jelenti azt, hogy a gyilkosok örök büntetlenséget élvezzenek. A sok alibiigazolással szemben, amelyek a vizsgálat iratai közölt, szerepelnek a mult héten a „Népszava" közölte *Bodor* Istvánnak, az Imperial-szálló kelenföldi kaszárnyába hurcolt háziszolgájának naplóját, amely határozottan Héjjas Iván vádolja, hogy részt vett Somogyi Béla és Bacsó Béla vadállatias elpusztitásában. Bodor „Naplójá"-ban olvassuk a következő részletet:

> Egyik nap Poósz Jenőt, Szabó Józsefet és engem fölvittek az emeletre folyosót surolni, Akkor ismertem meg *Magyari* Istvánt, a legbarbárabb pribékek egyikét. Rákospalotán, a Damjanich-utca 40. szám alatt lakott az apjánál. Amikor a surolással készen voltunk, ez a bandita drótkötéllel összeverte talpainkat és arra kényszeritett, hogy vérző, dagadt lábainkkal az „Erger-Berger" dallamára körben táncoljunk. Közben a fejünket verte a drótkötéllel.

Magyari! Ezt a nevet, a kelenföldi laktanya véreskezü bóhérjának nevét mi már ismerjük. Bodor azt vallja, hogy Magyari nagyban müködött a kelenföldi laktanyában ugyanakkor, amikor ugyanott az az autó is megfordult, amelyen Somogyit és Bacsót elhurcolták. Magyariról pedig „Az Ember" a gyilkosság után való három hónapra irta meg, hogy részt vett Somogyi és Bacsó megöletésében. „Az Ember" 1920 május 20.-án megjelenő száma ezt közölte:

> Egy hónappal ezelőtt, március végén, vagy április első napjaiban — beszéli egy

Ara Auszriában 4000 K, Csehszlovákiában 2 szokol, Romániában 10 lei, Jugoszláviában 5 dinár, Amerikában 15 cent, Franciaországban 1.50 frank. ✱ Megjelenik minden vasárnap!

Bécsbe érkezett elvtársunk — betértem este, vacsora után az Elemér-utca 13. szám alatti kis korcsmába. Kevesen ültek bent, egyik sarokban mulatott egy berugott törzsőrmester. A részegségnek abban a stádiumában volt, amikor az ember szomoruvá lesz és sirni kezd. Az alkohol, amit elfogyasztott, a szemhéjai alól kezdett előszivárogni és könyek csurogtak végig arcán.

Valaki megkérdezte, hogy mi baja van, miért sir? A törzsőrmester értelmetlenül dadogva, csuklások közt, kezdte magyarázni, hogy nagy bün terheli a lelkét. Igen, nagy-nagy bün. Őt Magyari Lajosnak hivják és egyike volt Somogyi és Bacsó gyilkosainak. Bent ült az automobilban, amely Ujpest felé vitte az áldozatokat és kint a Duna partján résztvett ő is a munkában. Elmondta ezt és sirt, mámoros megkönnyebbüléssel és tovább beszélt Magyari Lajos, részletesen, mindenről . . . Az emberek elhuzódtak mellőle és a gyilkos ivott tovább . . .

A keresztnévben eltérés van, a mi nyomozásunk azonban nem lehet hajszálnyira preciz. Ha most Bodor naplóját összevetjük „Az Ember" közleményével, nyugodt lelkiismerettel emelhetünk vádat Magyari ellen Somogyi és Bacsó meggyilkolásának bünrészessége cimén. Azok után, ahogy Bodor beállitja Magyarit, elhihetjük, hogy Magyari az Elemér-utcai korcsmában nem alaptalanul siratta magát, mint Somogyi gyilkosát.

A kelenföldi pokol egy másik menekültje, aki szintén Bodorral egyidőben volt lefogva, szintén megerősiti Bodor vallomását. Ezenfelül biztos tudomása van arról, hogy Héjjas Iván vállalkozásában egy Takács Krisztián nevü őrmester is részt vett, aki Somogyi és Bacsó megöletése napján a kelenföldi laktanyában levetette egyenruháját és munkásruhába öltözött.

Az amerikai magyarság Október mellett

Az amerikai magyarok egyre lelkesebb és hatalmasabb táborban tömörülnek Október zászlaja köré. Legutóbb Chicagó és Los-Angeles magyarsága tett hitvallást az októberi eszmék mellett és ünnepelte a magyar forradalom bujdosó vezéreit.

Chicago

Hock János és *Jászi* Oszkár tiszteletére Chicago magyarsága nagy népgyülést rendezett, amelyen lelkesen ünnepelték az októberi forradalom két ottidéző vezérét, s egyhangulag elfogadtak egy határozati javaslatot, melynek főbb pontjai a következők:

A gyülés bizalommal fordul az Egyesült Államok elnökéhez és az Angol Birodalom munkáskormányához és az ő diplomáciai és politikai segitségüket kéri és várja, hogy a politikai szabadságától megfosztott magyar nép a demokratikus önrendelkezés eszközeihez hozzájusson.

A gyülés szükségesnek látja, hogy a magyar kormány diplomáciai uton kényszerittessék:

1. az általános, egyenlő, titkos választói jog visszaállitására;
2. az ellenforradalmi jogfosztó törvények megsemmisitésére;
3. az emigráció likvidálására;
4. a politikai üldözés és az internáló táborok haladéktalan beszüntetésére;
5. a sajtó, gondolat, lelkiismeret, a tudomány, a tanitás és tanulás szabadságának visszaállitására.

A szükséges magyar propaganda érdekében a gyülés feladatává teszi a Liga vezetőségének, hogy a *legsürgősebben gondoskodjék egy Chicagoban megjelenő napilap alapjának és eszközeinek megteremtéséről.* Egyben lelkesedéssel és elismeréssel üdvözli az októberi gondolat önzetlen amerikai sajtóját, nevezetesen: a bridgeporti Testvériséget: a Californiai Magyarságot; az Amerikai Magyar Hirlapot; a Buffaloi Hirlapot; a detroiti Magyar Hirlapot; a Detroiti Ujságot; a south bendi Városi Életet; a St. Louis és Vidékét; a Magyar Bányászlapot és a chicagoi Magyar Tribunet, amelyek bátor szókimondással sorakoztak a jobb és szebb magyar jövendő, az októberi gondolat zászlója alá.

A gyülés meghajtja kegyeletének lobogóját a forradalom védtelenül legyilkolt mártirjainak szent emléke előtt és szolidaritását fejezi ki a forradalom bujdosó s a magyar börtönökben raboskodó vezéreivel s harcosaival.

A határozati javaslat végül megbélyegzi a Horthy zsoldjába szegődött Amerikai Magyar Népszavát és a legmelegebb szolidaritásáról biztositja *Károlyi* Mihályt, *Jászi* Oszkárt és *Hock* Jánost

Los-Angeles

A Los-Angelesi Magyar Köztársasági Liga erélyes határozatában foglalt állást az októbert piszkoló „Amerikai Magyar Népszava" ellen és a legmesszebbre menő támogatásáról biztositotta az emigrációt. Hock Jánost egyébként Los-Angelesbe várják és fogadtatására nagy előkészületek történtek.

*

Jászi Oszkár és Hock János utjába a legtöbb gáncsot az amerikai magyar sajtónak egy régi parazitaja, Berkovics Dávid veti, aki az „Amerikai Magyar Népszava" cimü lapjában a mosdatlan támadasok özönét zuditja az októberi eszmék két zászlótartójára. Berkó Dávid a mindenkori kormányok megfizetett bérence, a legpiszkosabb amerikai magyar ügynökök sorába tartozik és nagyon jellemző portrét irt róla a „Newyorki Magyar Hirlap"-ban Szerényi Simon kollégánk. A megsemmisitő leleplezésre Berkó Dávid orvtámadást intézett Szerényi Simon ellen, aki azonban alaposan lepofozta az amerikai sajtónak ezt az öreg magyar álhirlapiróját. Berkó Dávidnak Jászi Oszkár és Hock János ellen való megfizetett hadjáratát megsokalta az „Amerikai Magyar Népszava" egyetlen komoly és tehetséges munkatársa, Déry Imre, az egykori ismert budapesti ujságiró is, aki megutálva a korrupt lapot, amelynél mindig a szive ellenére volt, kilépett annak szerkesztőségéből. Déry Imre most nagyszabásu leleplezésre készül: ki fogja végezni Berkó Dávid urat, akitől végre meg kellene már tisztitani az amerikai magyar sajtót. Egyébként a „Newyorki Magyar Hirlap", amelyet Szerényi Simon nagy gonddal szerkeszt és amelyik idáig hetenként jelent meg, bejelenti, hogy nemsokára napilappá alakul. Sok sikert kivánunk a vállalkozáshoz és nagy örömünk fog telleni benne, ha Newyorkban napilap fogja szolgálni Károlyi Mihály igazát.

Károly titkára leleplezi Horthyt

„Az Ember" citálta legelőször Horthy kormányzóra, hogy ő volt az, aki a monarchia hajóhadát átadta a délszláv nemzeti tanácsnak. Horthy, akinek nevében hazaárulásért perbe fogják Károlyi Mihályt, még az októberi forradalom kitörése előtt tehermentesitette a monarchiát flottájától és Horthy Miklós nem volt hazaáruló, csak Károlyi Mihály az, aki ugyan nem adott át az ellenséges hatalmaknak semmit, de az volt a büne, hogy az elvesztett háborut tiszteséges békével kivánta befejezni. A világtörténelem majd el fogja dönteni, hogy ki volt az áruló, azonban addig is, nehogy tultengjen vitéz Horthy Miklós önérzete, jó ha időnként eszébe juttatják hajóhadát. Ez Horthy Achilles-sarka és nem valószinü, hogy a kormányzónk nem vette ugratásnak, amikor a parlamenti fogadóestélyen egy lojális cukrász csokoládéhajóval kedveskedett a kormányzónak. De az ilyen szelid célzásokon kivül már nyiltabban és kinosabban feszegetik Horthy Miklós árulását. A legitimista „Az Ujság", amely most adja közzé báró Werkmann Károlynak, Károly exkirály utolsó titkárának titkos okmányok alapján megirt emlékiratait, a maga rideg valóságában közli a Horthy lelkét égető, vitéz haditettet, amikor a veretlen osztrák-magyar tengeri haderőt, a flotta büszke páncélosait, javaslatára átadták a jugoszlávoknak.

Báró Werkmann emlékirata a flotta átadásának hiteles történetét igy adja elő:

„Horthy ellentengernagy, a tengeri haderő parancsnoka, azt javasolta, hogy a flottát és intézményeit a többi nemzeti állam társtulajdonjogának fentartásával adják át pólai választmánya utján a zágrábi nemzeti tanácsnak. Ezt a javaslatot a vezérkar főnöke, a császári katonai iroda főnöke a tengerészeti osztály főnöke és a külügyminiszter magáévá tette.

Október 31-én Horthy ellentengernagy aláirta azt a jegyzőkönyvet, mellyel átadta a hajóhadat a délszláv nemzeti tanácsnak. A dicsőséges vörös-fehér-vörös lobogót levették. Táviratában, melyből kihangzik a megrenditő esemény tanujának mély megrendültsége, Horthy hódolatát jelentette a császárnak. November 8-án este 6 órakor maga is megjelent a schönbrunni kastélyban, mély gyásszal eltelve, de reménnyel és erővel is tele: „Felségednek ismét hozzá kell jutnia és hozzá fog jutni jogaihoz. Én leszek, aki hozzásegiti ahhoz felségedet." — És Horthy Magyarországba ment."

Itt vége szakadt az emlékiratok aznapi folytatásának. Ezután a mondat után: „és Horthy Magyarországba ment" „Az Ujság" az emlékirat-folytatását másnapra halasztotta:

(Folyt. köv.)

A másnapi folytatás, hiába voltunk a végletekig felcsigázva, már nem Horthyról beszél. Arról szól, hogy Károlynak milyen sulyos helyzete volt Bécsben. Lehet, hogy szelid nyomást gyakoroltak „Az Ujság"-ra, amelynek szerkesztője Werkmann báró emlékirataiból a Horthyt kompromittáló eseményeket kihuzta. De viszont lehet, hogy Werkmann báró később visszatér még Horthyra. Nagy haladás és határozott eredmény, hogy már egy budapesti lap is le merte nyomatni, hogy Horthy Miklós dobta oda az ellenségnek az osztrák-magyar flottát. Ezzel szemben azonban Horthy, a hü altengernagy hódolatáról biztositotta császárját és felajánlotta szolgálatait, hogy segitségére lesz jogainak visszaszerzésében.

A folytatást láttuk, ugyanez a megrendült Horthy lövetett Károly vonatára. Ugyanez a hódoló lakáj küldte terror-tisztjeit Károly megöletésére.

Most csak arra vagyunk kiváncsiak, vajjon báró Werkmann Károly ellen meg fog-e indulni az eljárás kormányzósértés cimén? És privátszorgalomból kiváncsiak vagyunk arra is, vajjon Horthy Miklós a csokoládé-hajóját is át fogja adni a délszlávoknak?

Hétszázötven milliòval

támogatta az osztrák szocialista párt a nyomorgó magyar emigràciót

Fagyva, éhezve az ötödik telet szenvedik idegenben a bujdosó magyarok. Most indulunk az ötödik tavaszba, amely ugyanolyan kevés reménységgel melegiti a magyar forradalom számüzöttjeit, mint a letudott öt tavasz. Csak csalóka délibáb villanik olykor-olykor szemünk elé, hogy a következő pillanatban ujból eltünjön. 1924 márciusa sem hozza a várt szabadulást, a jelen pillanatban legalább nem hitegethetjük magunkat azzal, hogy rövidesen bucsut mondhatunk Rodostónak. A hazánkból mégvádiratokkal izengetnek nekünk, ott berozsdásodik a rémuralom, itt berozsdásodunk a keserü hontalanság végtelen kinjaiba. És ezerszeresen fáj, hogy az ötödik tavaszt is ugy kell fogadnunk, mint amely lefagyasztotta reménykedésünk rügyeit, holott nem is nagyon optimista szemmel, már megláthattuk a derengést. Az északi fény is csalt, a láthatár változatlanul sötét körülöttünk, nincs más hátra: weiter dienen, tovább emigrálni, tovább nyomorogni, éhezni, fázni, jó testvérek.

Amikor fáradt szivvel megigazitjuk szomoru fejünk alatt kemény emigrációs párnánkat hálatelten és egyetlen nagy örömünkkel gondolunk a vörös Bécsre, az osztrák szociáldemokrata pártra, amely hires vendégszeretettel, jóságos támogatással vette pártfogásába a magyar emigrációt. Amióta a magyar munkásság ezrei egy szál ruhában menekülve átlépték a Lajtát, ez az egy csillag vezette őket. Az osztrák szociáldemokrata párt csodatévő szolidaritása mentette meg a magyar emigrációt az éhen halástól.

Amint ismeretes az osztrák szociáldemokrata párt, egy segitő bizottságot szervezett, amely a nyomorgó magyar emigráns munkásokat segélyezte és segitette a Horthy-börtönben szenvedő munkásokat is. A bizottság elnöknője Therese Schlesinger nemzetgyülési képviselő, elnöke Anton Baumgarten, tagjai Scaret párttitkár, Jentschik, Blum és Löbl, magyar részről pedig Böhm Vilmos és Buchinger Manó foglaltak helyet a bizottságban. Ez a bizottság intézte az emigráció segélyezését. Az emigráció ügyeit és bajait oroszlánrészben Anton Baumgarten vette magára, aki fáradhatatlan buzgalommal állt a szenvedő magyar bujdosók rendelkezésére. A hatóság előtt ő volt tolmácsolója a magyar számüzöttek kivánságainak, tartózkodási engedélyeket, utlevelet szerzett sok ezer magyar bujdosónak. Megkérdeztük Anton Baumgartent, hogy a segitő bizottság számokban mit végzett négy év alatt. A következő választ kaptuk:

— Az első időben kenyeret osztottunk a nyomorgó emigránsoknak, majd nagy arányu segélyakciót szerveztünk. Akiknek nem volt szállásuk, azok részére berendeztünk barakokat. 1919—1923 években a kiosztott segélyösszeg körülbelül 750.000 millió koronát tesz ki. Segitettük a magyar börtönök lakóit is és mindent elkövettünk, hogy a magyar emigránsok munkaalkalmakhoz jussanak. Elősegitettük 200 magyar emigráns családnak Délamerikába való kivándorlását. A bizottság még mindig müködik és sajnos még sok feladatunk van a szerencsétlen emigráns magyar munkástestvéreinkkel szemben.

GLASEL MAX, igazgatósága alatt Telefon 70-4-21
Etablissement Weihburg-Bar
Wien, I., Weihburggasse 10—12
Naponta este 9 órától: Oskar Virág
Oskar Steiner Eric Gehrsen Oskar Neuhaus Jazz-Band
Mindennap 5 órai tea

Nagyságos Asszonyom!
Igen tisztelt Uram!
Értesitjük Önt, hogy legujabb angol és francia divatszöveteink megérkeztek. Mielőtt tavaszi szükségletét beszerzi, feltétlenül tekintse meg nagy raktárainkat.
Prager & Co. I., Bibèrstr. 14 (Saroküzlet)

Renaissance Bar
(Dukesz Bar) I., Singerstraße 9
Egyetlen magyar mulató
Legjobb cigány-zenekar
Minden hétfőn és csütörtökön
Kedélyes Renaissance-estély

Dzurányi szerkesztő ur

Olvasom a „Kassai Napló"-ban, hogy Dzurányi László, e lapnak Szepesi Miksa mellett hosszu esztendők óta irányitója és vezető-szerkesztője, otthagyta iróasztalát és korcsmát nyitott Kassán. A Savoy-étterem tulajdonosa lett Dzurányi László és ezzel gazdátlanná válik az egyik legszebben és legmagyarabban iró ujságiró-toll. Mostanában sürün olvastunk magyar irók és hirlapirók pályaváltoztatásáról. Krudy Gyuláról, a drága dalnokról az a hir jött, hogy virágkertész lesz a Margitszigeten, Szőlőssy Zsigmond, a szelid hangu elbeszélő, hónapokkal ezelőtt beállt már könyvesboltjának pultja mögé és Szabó Dezső is felcserélni készül elfogultan is zseniális pennáját valami hasznothajtóbb foglalkozással. Mindezek, a magyar kultura fájdalmas romlását tükröző jelenségek megedzettek bennünket és mégis szivünkbe nyilallik a hir, hogy Dzurányi László hirlapirótársunk otthagyta a szerkesztőségi iróasztalt és elment kassai korcsmárosnak.

Nem olyan egyszerü dolog az, hogy Dzurányi László kassai lapszerkesztő megvált lapjától, amelyért élt-halt és el tudott szakadni a mesterségtől, amelynek rajongó szerelmese, ihletett müvésze, félelmetes bajvivója volt. Nem olyan egyszerü dolog ez, kérem. Mi mindennek kellett itt történnie, minek kellett összedőlnie, leomlania hitben ábrándban, milyen álmok szakadozhattak darabokra, mennyi csalódás, keserüség és fájdalmas kiábrándulás eshetett meg addig, amig Dzurányi László felemelte csüggedten hordott szép magyar fejét és csöndesen kiballagott a szerkesztőségből, ahol hosszu évek óta verekedett az ujságirói munka gyönyörü lázában. Az igazi ujságirónak nehéz elszakadni hivatásától és Dzurányi László igazi ujságiró volt a javából; még abból a régi és immáron kiveszőfélben levő ujságirói gárdából való, akinek számára szent elhivatottság az irás és aki áhitattal nyul a tollhoz. Dzurányi László egész lényében, sőt, külső megjelenésében is emlékeztet Krudy Gyulára és ha nevét Magyarországon nem igen ismeri a közönség, ez onnan van, hogy ő már majdnem két évtizeddel ezelőtt eltemetkezett a vidéki rengetegbe és a magyar őserdőből nincsen kifelé vezető ut. Pedig Dzurányi László bizvást lehetett volna ünnepelt magyar iró, a tehetsége megvan hozzá, igazán kevesen tudnak nálánál szebben, zengőbben és magyarabban irni.

Az ujságirás általában felőrli a legszebb irói tehetségeket, a hirlapiró megeszi a költőt és fokozott mértékben szól ez a bus igazság a vidéki sajtó fáradt munkásaira. Mit tudjátok ti, hogy mi volt az, a mi időnkben vidéki hirlapirónak lenni Magyarországon. Regényes, magasztos küzdelmes és nyomorult életsors volt ez és legény legyen a talpán, aki tiszta tudott maradni a vidéki hirlapirás bozontos, sziklás, örvényes mezején. Dzurányi László tiszta maradt, egyik legtökéletesebb regényhőse volt ennek a romantikus, furcsa világnak. Magyarország elvakult urai azután megcsinálták és elvesztették a háborut és elvesztették vele az ország nagyobb részét és Kassa utódállam lett és Dzurányi László utódállambeli magyar hirlapiró. Ez sem könnyü sors, ha valaki olyan becsületesen teljesiti nehéz posztján a kötelességét, mint ahogy Dzurányi Laci tette. Aki is finom rajzu, kemény, magyar fejével nem állott zsoldjába az uj hatalmasoknak és nem adta oda magát a magyarországi fehér terror utódállambeli ügynökeinek sem. Ő megmaradt a csehszlovák állam lojális állampolgári mivoltában is hüséges magyarnak, meggyőződéses, régi vágásu ujságirónak, minden fajtáju terror üldözőjének, haladó szellemü, lelkes és rajongó publicistának. Olyannak, amilyen kevés van és akinek nagyon nehéz, harcos, küzdelmes életet kell folytatnia az idők végéig. Azaz, hogy a harc elcsendesedett, a a küzdelem elcsittult, az önmagát hamvasztó szerkesztőségi narkotikum szertefoszlott, derékban tört ketté a legérdekesebb és legtisztább ujságirói karriérek egyike: Dzurányi László korcsmát nyitott Kassa városában. Szóval, vége.

Tehetek is én arról, hogy a szomoruság torkonragadott hirtelen, hogy küzdenem kell, hogy férfiatlan nedvek ne csillogjanak föl fátyolos szememben és hogy szeretném magam halálosan leinni Dzurányi László kartársam kassai csapszékében . . .

Göndör Ferenc

Ady a kortársak között

Irta: HATVANY LAJOS

II.

Budapest 1919, február.

„A nagyon nagy poéta — irja tovább Ady az önigazoló Petőfi-jellemzést — kiváltképen nagy gyermek és okvetlenül — miként illik — nagyon rossz tud lenni. Jó és rossz: ezek szavak, de mi, de én, nem akarunk tágabb értelmet adni nekik napi magukénál. Petőfi ma már jó is. Életében csak önző, kellemetlen (személyes, még életemben élő ismerősei mondták, erősitették) de hivő és derék lehetett. Családja, öröksége, küzdelme értetik meg azt is, hogy minden épületesebb, hosszabb irásában valósággal üvölt a bosszu. Ő nem igen sokszor gyakorolta, nem elégszer, de ez volt a leghamarabb érkező indulata mindig. Szent indulat a bosszué s kár, hogy sokkal változóbb, izgékonyabb volt, mintsem szép bosszuállásokat, tökéletesen tökéléteseket, végezhessen".

Igy kér Ady a maga személye számára mentesitő utlevelet a huszadik századba a tizenkilencedik század fiától. Adassék meg neki. De rá kell mutatnunk a különbségekre is.

Petőfi költői élete már akkor befejeződött, amikor Ady a magáét igazán megkezdte. Tehát Adyban az élet sérelmei nem a megbántott félgyermeket érték — ne feledjük el — hanem a javakorát élő férfit. Királynak érezte magát, prófétának, tudta hivatását közöttünk. A szitkok, bántalmak, üldöztetések, mellőztetések, közönségmulattató és alkalmazkodó tehetséges hitványok elébe tólulása sajtóban és a közönség szivében, a napon helyét követelő férfiunak sebzett szivét középen érték, Hogy a pszychoanalysis müszavával éljek, Petőfi, a gyermek, csupa hemmung, ellenben Ady hemmung nélkül adta át magát a bosszu szent indulatának. Jogara nem volt, fegyvere nem volt, hadserege nem volt, bitója nem volt, csak szava volt. Öldöklő, szent szava volt a költőnek. S mint Dante, ki tercináiba fojtotta haragosát, ugy ölte bele Ady rettenetes strófákba, akit ellenségének vagy irigyelt versenytársának (ami költő számára kissé egyre megy) vallott. Ilyenkor nem ismert igazságot, csak haragot. S ha, mit irásban ki nem irhatott, mert az élet kénytelenségei megalkuvásra kénytelenitették, hát szóban füstölte ki indulatának irtózatos maradékát. Csipett, vágott, szurt, ölt, táncoló ajka körül a jól ismert ördögi mosollyal. Ne feledjük el, hogy Ady istene, nagy fehér fényben csak azért járt előtte, hogy ellenségeit lelgázza. S ha az életben néha-néha győzött, kivont karddal ez az Isten, Ady istene járt előtte. Ennek a külön embernek külön Istene, aki irókóntárokon, szerkesztőkorteseken és kiadókufárokon, de jóbarátokon és barátnőkön, ártalmasokon és ártatlanokon egyaránt töltötte ki kajánkodó uri kedvét.

Emlékezések? Honnét szedjem őket? Ha majd mulnak a napok s lesz időm, alkalmam, türelmem, hogy Ady hozzám irt leveleit végigtekintsem, akkor föl-fölelevenül majd bizonyára egy-egy nagy összeveszésünknek és egy-egy nagy ölelő kibékülésünknek a története. Mert kibékülni vele, akárhogy is, akármit mond, tesz, ir ellenem Ady Endre, ezt kötelességemnek tartottam. S ő is, Ady, mindig kereste az engesztelékeny kibékülés utját. E tekintetben talán szerencsésebb vagyok, mint azok, kik velem együtt hármannégyen, Ady életét barátokul kisérték végig.

A nagyváradi barátok első köre rémesen elmaradt mellőle. Irásban-szóban ő maga vetette a nagyváradi holnapos költők közé a csóvát. Nem akart, igaza volt, hogy nem akart, irócsoporthoz tartozni. Ő maga akart lenni, külön Ady. Biró Lajos meg Nagy Endre, első, legközelebbi köre, aztán a Váradon maradt hü cimbora: Szücs Dezső, az élet mind elválasztotta Adytól. Reinitz Béla, a legodaadóbb pajtás, neki is felvirradt a bus napja, midőn kezet nyujtott Adynak, vagy talán kezet sem nyujtott — öt év telt el azóta — és mindhalálig nem látta többé. Papp Viktor, a gyermekkori jóbarát is elveszett valahogy Ady mellől az élet kegyetlen utjain, hogy csak a halálos betegágy mellé térjen meg. Aztán a hü fiu, kit Ady titkárul tartott s ki, mint az árny, ugy járt-kelt mellette évek során át, egyszerre hogy-hogynem, de elmaradt, csak a temetésen láttam viszont. „Mi is csak ugy szerethetjük egymást — szólt Ady hozzám nem egyszer —, hogy egy félévben egyszer látjuk egymást, de akkor jó, akkor nagy kibeszélés van." És tényleg igy volt. Egy évben négyszer-ötször éjszakába nyuló együttrajongások meg emberszólások, meg irodalmi vesetaposások, ez volt a mi éppen nem épületes barátságunk. De mint kiadó és ugynevezett mecenás, hozzá voltam láncolva a költőhöz, — nem engedhettem meg magamnak azt a luxust, hogy szakitsak Adyval, az emberrel, bármily megalázó vagy bosszantó lett légyen számomra igen gyakran ez a személyes érintkezés.

* * *

Ady tudta rólam, hogy én tudom róla, az ő léte-lénye mázsás fontosságát. Tudta, hogy tudom azt is, hogy a vele való személyszerinti foglalkozás a kortársnak kötelesség. Pláne, ha a kortárs nemcsak barát, nemcsak fegyverhordónak szegődött kritikus, hanem Adynak nehéz életügyeibe egyébként is belekever t kiadó. Én viszont tudom, hogy ez a rólam való biztos tudása, amennyire jólesett neki, ép oly gyakran feszélyezte is. Szuverén voltának korlátozását érezte bennem. Valaki voltam, akitől nem lehet szabadulni. Elviselhetetlen gondolat, nem csoda, ha rugaszkodott ellene.

* * *

Egész pontosan emlékszem, ha az évre nem is, de a tényre, hogy Medve Miklós, Ady debreceni barátja, hozta nekem Ady Endrének: „Még egyszer" cimü, vidéken megjelent kis versesfüzetét. Arany kultuszán nevelt, Gyulai Pál tanitvány, belenéztem a kötetbe. Nem értettem, nem tetszett. A kis kötetet alighogy belenéztem, bosszusan, dobtam föl a könyvespolc tetejére. Néhány nappal később jött Jászi Oszkár és figyelmeztetett Ady: „Krisztusok martirja" cimü versére. Azt mondtam Jásznak: megyei Nietzsche. Különben van valami a dologban, Ady életének ebben a stádiumában ilyen megyei Nietzsche volt. Nem mintha Nietzschét nagyon olvasta volna, inkább csak hallott róla harangozni. De ez elég volt az ő számára, hogy csupa pogánysággal teljék el a lelke és paraszt Apollónak képzelje magát.

Aztán jöttek az Ady-versek a „Budapesti Napló"-ban. Nekem idegen versek. Idegenek akkor is, mikor Ady kötetbe gyüjtötte össze: Az „Uj versek" kötetében A „Harcz a Nagyurral" ugyan megdöbbentett. Ugy éreztem, ez a kabarék és überbrettlik ideje volt, hogy ezt a verset valami magyar Yvette Guilbert-nek kellene elszavalnia, de ami a kötetet illeti, nem láttam a különbséget Ady Endre és az akkor divatozó francia überbrettli-poézis között. Hitemet megerősiteni véltem Ady Endrének Jean Rictus-ból való forditásaiban. „A vár fehér asszonya" mely technikájában Maeterlinck: „Serres chaudes" cimü verskötetére emlékeztetett. És a Baudelaire-forditásokon keresztül egyelőre még csak a Baudelaire-hatást éreztem itt is, ott is, az egész kötetben. A gesztus, az akarás, az egész törekvés, a Gyulai Pál seminariumában Aranyon nevelt diák számára csak antipatikus lehetett. Ezt meg is irtam a „Huszadik Század"-ban. Ezután a birálat után esett első találkozásunkra „Huszadik Század" valamelyik lakomájyn. Ady felém jött, mellém ült, mondta, hogy Parisból jön, Párisba megy. Birálatomról ugy beszélt nekem, ahogy illett, s ahogy megérdemeltem. Udvariasan megmosolyogta.

Majd Ady körébe: a „Nyugat" körébe kerültem. de Adytól még mindig idegenül A „*Vér és arany*" gyüjteményig kellett várnom. Ki nem állhattam a könyv cimlapján a misztikus, de dilettáns Ady-portrét. Tudom, azt mondtam: Amilyen ez a kép, olyanok a versek. De nem mondtam ezt sokáig. Felcsaptam a kötetet, szemem a versre esik, melynek cime: „Sirás az életfa alatt . . ."

„Lentről néztem ős terebélyed
Piros csodákkal rakott élet"

stb. stb. Most ez a szivembe markolt. Azóta Ady az enyém volt, én örökre Adyé. Ahol a könyvet kinyitottam, minden vers egyszerre felém zenélt. Érdekes, hogy az „Uj versek"-kel szemben akkor még mindig idegenül álltam. Mindezt nem röstellem őszintén bevallani, hiszen — ha jól tudom — Móric Zsiga is körülbelül igy járt. Babits se sokkal máskép. Azt hiszem, fontos irodalomtörténeti adat, hogy az Ady-hivek sem jutottak el rögtön Adyhoz. Nevelődniök kellett hozzá. Adynak nem legértékesebb hivei, kik rögtön felesküdtek a mester szavára.

Most Ignotuséknál egy vacsorán találkoztam Adyval. Boldogság volt neki bevallanom, hogy a kötete mennyire tetszett. A hódolatot elégedett mosollyal vette tudomásul. Aztán „Az ős kajánról" feleit vitatkoztunk, melyről akkor azt mondtam neki, hogy nem értem. Azóta tiz év telt el, hányszor olvastam el *Az ős kajánt!* Elolvastam azóta legalább százszor és százszor is, halkan és hangosan és soha ugy, hogy a torkom ne szorult volna össze a megindultságban És volt idő, mikor nem értettem! Nem értem. S az egyetem kis pedánsának volt bátorsága, hogy ezt megmondja Adynak. Megint csak Adynak volt igaza, hogy poharát felém emelve koccintott minden védelem vagy vita helyett. Hányszor mondtam neki később, hogy milyen fölényesen, egy mozdulatban magyarázta meg nekem *Az ős kajánt.*

A „Huszadik Század"-ban tettem jóvá, amit Ady ellen ott vétettem. Hosszu cikket irtam róla: *Egy olvasmány és egy megtérés története.* Bizony a cikk megirása után pakkoltam, külföldre utaztam s csak Ady leveléből s más levelekből láttam, hogy a cikk körül nagy kavarodás támadt a pohár vizben, ami akkor a magyar irodalmi élet volt. Ma is tudom, hogy a cikk igy végződött: Ave poeta atque vale! Egyéb érdeme nincs, csak az, hogy Adynak jólesett. Firenzében kaptam levelét, melyben a mellette sikraszállást hosszan, elfogultan s mint kissé embermegvető szokása volt, édeskésen, sőt hizelgően köszönte meg. Tudom, rosszul esett nekem. Akkor fogott el először Adyval szemben az a kis önvédekező érzés (minden barátja tapasztalta ezt), hogy némi mentorkodó álfölényeskedéssel tanusitsak ellenállást a lenyügöző démonnal szemben, aki lime kiveti felém hálóját. Tudom, valami olyat irtam neki, hogy nincs mit köszönnie. Az irásom nem a személyének, hanem csupán verselnek szól. Jöjjön Olaszországba! Nekem akkor először nyiltak meg képek és szobrok, szetettem volna, ha benne is kinyilik az érzék testvérei iránt a szépvüvészetben, kiket Michel Angelonak, Rembrandtnak vagy Tintorettonak hivnak. Mintha Adyra hatni lehetett volna! Ő élt, örök vidéki zsurnaliszta, izzos magyar ur, ivott, ölelt és alkotott, ahogy a nap süt, ahogy tavasszal tavasz van és télen tél. változhatatlanul a maga kálvinista, eleve elrendeltségének törvényei szerint. Gyermek voltam, szorgalmas, tudálékos gyermek, élettől megóvott, — mit tudtam én hozzá, mit tudtam én róla?

Ekkor hozta a „Nyugat" a „Májusi zápor után"-t, ami azóta *Az Illés szekerén* kötetnek egyik disze. Lengyel Menyhérttel, aki akkor ugyancsak Florencben járt és Meller Simonnal, mint a részegek, szavaltuk. És vittük a verset Erdös Renéenek, aki a Celestének mondott villában, valóban mennyei helyen, Rovezzanoban lakott, olajfás dombok alján. Egész kis eklézsiája támadt Ady Endrének. Irtam neki zászlólengető hálát.

Amikor nyáron visszaértem Pestre, azt hiszem 1908, nyara volt, azt hittem, hogy Ady könyve már minden ember kezében van, hogy itt mindenki, aki irodalommal foglalkozik, velem, velünk, egy lázban rajong Adyért, hát lme, a müveletlenség, az idegenség, a gonoszság, az értetlenség, a gazság mindenütt. A szándékos elhallgatás vagy támadás, ez volt Ady része, a kis „Nyugat" körön kivül. Pedig voltak a sajtóban egynémely igen tehetséges, nyomorult gazemberek, akik tudták Ady jelentőségét és ép azért hallgattak róla. Egy nagyon elterjedt lap legkitünőbb vasárnapi tárcairója, nagyon, de nagyon ismertnevü ember, amikor egyik cikkében a modern irodalom mellőzéséről panaszkodott, folyton csak Reviczky meg Komjáthy nevelt hozta fel például. Mondtam neki, miért nem emliti Adyt. Egész őszintén felelt rá: a kéziratban Ady neve állt ott. De aztán eszembe jutott: ő sem emlit engem, miért emlitsem őt? Ily kevéssé tudta a lelkiismeretlen talentum, hogy a genietől mekkora különbségek választják el. Ami pedig Herczeg Ferencet illeti, láttam nevetni Ady versén, melynek cime: *Tavasz a faluban.* Azon nevetett, hogy ebben a tavaszi versben „kukacot kapar a tyuk". Nem érezte szegény feje a leirás tavaszi esőllatát. Ott voltam a Petőfi-társaság nagygyülésén, amikor Kenedi Géza felolvasta *Az ős kajánt*, olyan viccesen és szerencsésen — kitünő ember, az Isten áldja meg! — hogy az egész gyülekezet röhögött belé. Ignotus pedig — ha jól tudom — ebben az időben irta meg *A fekete zongora* védelmét, mely többet ártott Adynak, mint sok támadás. Nosza, volt zaj, lárma, öregek és fiatalok összetüzése. Ez volt az Ady-hivek számára a boldog vitatkozások és nagy hadakozások kora.

Maga Ady ebben az időben a „Három holló"-ba járt. Ez a korcsma az Operán tul, az Andrássy-uton volt. Odajártunk hozzá mi is, néhányan, hivei. Tudtam, hogy csupa seb a lelke, fáj neki, ami vele történik. De vigyázott szavára, vonogatta vállát, mosolygott. Legföllebb, ha nekidühödt néha, akkor kiirta versben, ez volt az egész. Ki volt az, aki bennünket az Eötvös-utcai hónapos szobába vitt, egy „bizonyos" Reinitz Bélához, aki Ady körül hozzágyült társaságnak először mutatta be az Ady-dalokat. Voltak esték Kabosénál, Cigány Dezső volt ott, a piktor, meg aztán Reinitz, aki Ady ujabb és ujabb megzenésitett dalait mutatta be nekünk. Ilyenkor ugy olvastuk fel egymásnak Adyt, maga Ady is ugy olvasta nekünk saját verseit, hogy szinte ugy hatott, mintha valami köztünk sem élő nagy költő tiszteletére gyültünk volna össze titokzatos ritusu zsinatban. Kabos, Cigány, Reinitz, én, egymásután olvastuk fel *Az ős kaján-t.* Aztán Ady kikapta kezünkből a könyvet és ő olvasta fel. Amikor este Adyval hazabandukoltunk, a legnagyobbnak szárnylegyintésétől érintett lélekkel, szinte együtt tiszteltük azt a hatalmas harmadikat, az örökmámoros, de örökjózan poézist, aki köztünk volt, aki benne volt abban a mindig kissé becsipett, beteg és ideges, gonosz, jó, egyetlen fluban.

Most aztán egyszer csak hire jár, hogy Ady minden ok és cél nélkül, csak mert egy ilyen estén Szücs Dezsőnek, a pohárba mélyen betekintő cimborának igy jutott eszébe, a „Nyugat"-tól el, — az „Uj Idők"-höz beszegődött. Hirek jártak, hogy cikket irt a Holnaposok ellen meg ellenem, sőt még uj anyagi egyezséget is kötött az uj kiadóval. Kérdezem: igaz: e? Nem felelt, nevetett. De Farkas Pálék meg Herczeg Ferencék széltibe jártak-keltek a városban és nevetve beszélték a dolgot. Huszonnyolc éves voltam, nem mondom, hogy romlatlan, mondom inkább, hogy megkimélt. Jöttek az emberek felém a hirrel s gunyolódtak. Lám, Ady Endre, akiért annyit hadakoztál, annyit marakodtál, aki miatt összevesztél ifjuságod

A kiváló „Mühlrad-ingek" II. Praterstraße 39 „Az Ember" olvasoinak 5 % Rabatt

összes nevelőivel, az egész egyetemmel, Gyulai Páltól kezdve Beöthy Zsolttg, látod, hiv csatlós, igy jártál, igy kell, megérdemelted Ekkor esküdtem meg először, hogy feléje sem nézek többé Ady Endrének.

Sajgó lélekkel, ahogy csak ifju ember tud szenvedni, ugy utaztam ki Berlinbe, valósággal szerelmi csalódás volt ez nekem. De a verselt vittem magammal, s ahol Adyt tagadó magyarra akadtam, azt bevonszoltam hotelszobámba, s addig szavaltam neki Adyt, amig megtérült. Csak egy órai megdolgozásra volt szükség, s akik mint Ady-Tamások jöttek be a szobámba, mint lelkes Ady-hivők távoztak mindig. Beregi Oszkár és Csathó Kálmán a tanuim.

Most aztán jött megint az Ady-levél, ahogy csak őtudta megirni hogy az az „Uj Idők"-ben megjelent támadás, melyben még a nevem is átlátszó formában volt kifigurázva, nem is vonatkozik énrám — dehogy! hogy merek ilyet gondolni. Az ember csak ember s amig itt jár e földi téreken, élni akar, s ezért berzenkedik a zsarnoki genie önérzetével szemben, ki-ki önkéntelenül a maga apró, talán jogtalan önérzetét tolja előre, mely azonban, hiába, mégis a mi aprócska életünket jelenti. Keserü igazság, de igazság, — igy van ez kérem. Ady levele még inkább felbőszitett Kikonstruáltam magamnak, hogy hü maradok az Ady-eszméhez és hogy különválasztom Adytól, az emberről. Meg is irtam neki. Meg kell jegyeznem, hogy ehhez a kegyetlen és embertelen különválasztáshoz, ezután az első kegyetlen összekoccanás után, egészen 1918 szeptemberéig, tehát tiz éven keresztül ragaszkodtam. Csak a beteg, a nagybeteg Ady látása olvasztotta fel bennem az érzést és éreztette velem, hogy ezt az ellenségemet mennyire hiven és igazán, minden barátnál jobban, testvéribben szeretem.

Pedig mi sem lett volna könnyebb, mint Ady felé rögtön megtalálni az utat. Hiszen alighogy Singer és Wolfnerék, Herczeg Ferencék és Farkas Pálék kiadták Ady könyvét és egy-két verse tarkázott fel az „Uj Idők"-ben, akkor ez a *századok számára bölcs* és *okos*, de nagyon *szeleburdi*, nagyon *megbizhatatlan*, ez a kiszámithatatlan, nagyszerü Ady, hát mit csinált, mit is csinálhatott volna? Valami szocialista folyóiratban megtámadta, persze oktalanul és szeszélyből Herczeg Ferencet. Ha ugy láttam volna a dolgokat, ahogy most látom őket a halálnak mindent kiengesztelő szinében, ha nem lettek volna körülöttem élők, ma már szintén halottak, kedves jó Gyulai Páltól kezdve egész édesapámig, kik kiméletlenül olvasták rám „megaláztatásomat", bizony oda le kellett volna szépen békülni Adyhoz. Bocsánatot kérni tőle, amiért *ő* olyan nagyon megsértett *engem*.

(Folytatjuk)

Az „Ember" telefonszáma: 82-3-13

Magyar nők a vásáron

Országos vásár van Bécsben. A hivatalos statisztika kérkedik, hogy hetven és egynéhány náció van képviselve a nagy forgatagban, hetvenfajta utlevél, vizum, pénz, vámtarifa.

A hetven közül azonban legalább harmincöt államot magyarok reprezentálnak. Már mint magyar anyanyelvü polgárok és polgárnők, ha már a magyar mivoltukat kétségbe vonja Ulain. A külföldi agyvelő számára, amely azelőtt sem tudta az önálló magyar államiságot a közös hadsereg és közös diplomácia keretében ésszel fölérni, a Lehner-Friedrich-Ulain féle uj magyar nemzeti elmélet is érthetetlen valami marad. Mert akit Kertész urnak hivnak, asztalnál, ágyban magyarul beszél, egyéb nyelven legföljebb ha üzletet kötni s hasonló fintákat végrehajtani tud, az mégis csak magyar. Akármilyen kohn az orra és akármilyen nyelven van kiállitva az utlevele.

És éppen ezért: a kézigranátos irredenták, tisztelettel legyen mondva, nagy szamarak. Abban, az általuk olyan ekrazitos feszültséggel visszakivánt régi világban a magyar nyelv csak egy országban számitott valamit és ez az ország sem volt egész ország, hanem csak egy fél. (Mert a kaszárnyában például, már más nyelv volt használatos.) Ma ellenben legalább féltucat ország van, ahol jól-rosszul, el lehet boldogulni a magyar nyelvvel és ahol a Kertész urak, Kardos urak harsányan hirdethetik az adok-veszek hiszekegyét magyar nyelven.

A komikus a dologban az, hogy a legkevésbbé hangosan abban az országban hirdethetik, melynek kizárólagos hivatalos nyelve a magyar. Ott „kuss!" a nevük.

Nyilván ez az oka, hogy más országokba érve, annál hangosabban, annál önérzetesebben ropogtatják ezt a kemény nyelvet amelynek fonetikáját idegen fülek „legmegteknektek"-formán fogják fel.

Ezt a kemény, ropogós, ah, oly kedves nyelvet a külföld csak mint, „nehéz" üzletemberek tolvajnyelvét és sulyos tömeggyilkosok hivatalos idiómáját ismeri. Legmegtekmeknek!

Az üzletemberek, Allahra! ezerszer rokonszenvesebbek.

(Vége a közjogi résznek.)

*

A vásár! A vásár!

A Práter hatalmas kiállitási csarnoka, a hajdani udvari istálló terjedelmes épülete, a Hofburg félbemaradt szárnya tömve van mindenféle csodálatos, impozáns és kivánatos holmival. Arany, ezüst, ékszer, óra, üveg, esernyő, football, ski, zongora, levélpapir, könyv, parfüm, fényképezőgép, cipő, szőnyeg, brokát, selyemruha, szalmakalap, paradicsommadár, Dieselmótor, irógép, radió, automobil —, de hiszen meddő igyekezet volna, nemcsak felsorolni, hanem akár válogatott szemelvényekkel is fogalmat adni arról, ami itt fel van halmozva.

A sok holmi, ami itt együtt van, éppen a nagy tömegénél fogva még mélyebbre vonja azt az árkot, amely az embert a holmitól elválasztja. Mert ez a holmi itt á r u, az ember pedig fogyasztó. Még csak nem is vevő.

A vevő ezen a nagy vásáron a kereskedő. És többnyire még csak nem is az a kereskedő, akitől aztán majd Nagymihály—Mihalovcen megveszük a nyakkendőt, Óbecse—Stari-Becejen a levélpapirt, Marosvásárhely—Targul-Muresen az ezüstórát, hanem más kereskedő urak Kassáról, Prágából, Bukarestből, Zágrábból, Kolozsvárról, igazgató urak, főnök urak, akik talán olyan messze vannak a pulttól mint mi, amikor a kirakat előtt állva fájdalommal teli szivvel és fájdalom, üres erszénnyel merengünk a kiállitott „Legujabb Párisi Nouveauté-Ujdonság" mélyen leszállitott alkalmi occasio-ára előtt. Az igazgató-főnök urak szive nem szakad meg a nyakkendők, levélpapirok és libamájpástétomkonzervek láttán, sóhaj nem repeszti keblüket, amikor végignéznek az Amalthea-Verlag kecses könyvkincsein, a bécsi mübutorgyárosok süppedő-mély bőrfoteljein, nekik legföljebb csak a homlokuk borul el egy pillanatra. De az sem azért, mintha fájna nekik, hogy nem köthetnek uj, papagályszinü csokrot a gömbölyü álluk alá, nem irhatják hüvösen epedő megnyilvánulásaikat a soron levő hölgy számára sulyos pergamenten, nem vezethetik be vacsorájukat Daburou-Fréres oly zamatos strassburgi specialitásával! Nem azért borul el a homlokuk, mert téli estén nem merülhetnek el az atyai bőrszékben, szürcsölve fogyasztani az isteni Anatole France vagy de Balzac ur halhatatlan meséit, nem! Az ő borulásuk csak az elmaradt haszonnak szól: ez az á r u nem ü z l e t nekik. És a következő percben már mennek tovább, más „bóvli" után, amit olcsón lehet megvenni, drágán eladni.

Bölcs, bölcs, ezerszer bölcs emberek!

*

Van azonban valami, ami ezt a vásárt és ezt a nagy várost magát is különösen vonzóvá teszi éppen most, ezen a tavaszon.

A nők, a magyar nők.

Ha hetven náció közül harmincötöt magyar kereskedők reprezentálnak a vásáron, ugy a nők, a szemrevaló és kivánatos nők közül legalább kilenc tizedrész a magyar.

A Kertésznék és Kardos Ilonkák elárasztották a várost: elragadó tatárjárás.

Messziről felismerni őket. Tarkább a kalapjuk, élénkebb a sminkjük, szebb a cipőjük, ringóbb a járásuk. Nagyon élnek, de mennyire élnek, nyüzsögnek, mozognak, táncolnak, csicseregnek, forróra tompitott félhangon suttognak és tágranyilt szemmel néznek, uramisten, hogyan néznek! Bölcsőjük nem az Eufrat pálmái alatt ringott, szemük nem a puszták délibábján tanult csodát csodálni és mégis: benne van a nézésükben, mozgásukban mind a kettő. Ezek a Kertésznék és Kardosnék, ezek egészen mások, mint második

A ketyegö lelkiismeret

(Egy könnyelmü, de erkölcsös ember megpróbáltatásaiból)

I. Bevezetés

Az itt következő rendkivül erkölcsös történet hősének, Ganz Edének könnyelmüsége abban nyilvánult meg a legfeltünőbben, hogy egész nap a kávéházban ült. Ült, mégpedig keserüen és kinlódva és tépelődve afölött, hogy miért ül. De csak ült, mint a hozzá hasonló emberek mind, egyik cigarettáról a másikra gyujtott, lapozott a lapokban és egymás körül futó köröket rajzolt a márvány asztalra. És közben érezte, hogy a munkás előd jeitől beléje plántált szilárdság porlad benne, néha megdöbbenve jött rá, hogy a pillanatnyi benyomások hatalmukba kezdik keriteni s hova-tovább elveszett ember lesz. De az igazán erkölcsös ember nem züllik el ilyen könnyen és hősünk erkölcsére mi sem jellemzőbb, mint az, hogy gonosznak és elveszettnek látta magát, holott tiszta volt és a gonoszságtól érintetlen. Mert, ami rejtve van a lélekben az kinyilvánul az időben és az élő Isten, amikor próbára tette Ganz Edét, kétségkivül meg akarta ismét egyszer mutatni, hogy az igaz ember, ha botorkál is néha, a keskeny ösvényen nem tévedhet el.

II. Az óra ketyegni kezd

Ganz Edének (ezt a bevezetésben meg kellett volna mondani) semmije sem volt a világon s igy órája sem. Éppen ezért keltfeküdt későn s ezért érezte végtelennek a szabad időt, amelyből másnak oly kevés jut.

A megpróbáltatás órája, ez a fentebbiekből önként következik, persze kávéházban érte utól hősünket, a Scherl-kávéházban. Isten meglátta Ganz Edét és egy félórára rázuditotta a megpróbáltatások keserü fellegét, A gyanutlan egy illusztrált lapból irta ki éppen a vicceket, amikor egyszerre csak, szinte meglepetésszerüen, erős hascsikarás vett rajta erőt. Ganz pár pillanatig türte az értelmetlen fájdalmat, majd elhatározta (ennyi akaratereje még volt) hogy félrevonul és könnyiteni próbál magán. Leült a mellékhelyiségben és ekkor egyszerre csak (Isten finom intrikája) halk ketyegés ütötte meg a fülét. Széjjelnézett és megá lapitotta: valaki a helyiségben felejtette az óráját. A nagy, kerek kronométer egy kinyuló, kis fatáblán ketyegett és mutatólapján félkettő kevesebb öt percet jelzett, olyan időpontot tehát, amelyben más rendes polgárember már ebédutáni feketekávéját fogyasztja, mig Ganz Ede még csak most reggelizett.

Első gondolata az volt: hogy felejtheti valaki ezen a helyen az óráját? Pedig csak igy történhetett: az illető, rendes ember, mint éjszaka a hálószekrényre, kirakta a kis fatáblára az óráját. S mivel minden tétlen embernek nagy a fantáziája, egy pillanatra látta is a kövér, kedélyes, lassu mozdulatu idegent, amint gondosan leteszi az óráját. De a képzelődés nem tartott soká, s aztán tudta, hogy egyedül van, hisz' sehol sincs egyedülebben az ember. Testi fájdalmát az Ur már visszavonta ekkor s most nem hallatszott a szük helyiségben a ketyegésnél egyéb. És Ede ekkor zsebébe dugta az órát, az aluminiumból készült, kerek, barna cifferblattos holmit és elhagyta a megpróbáltatások e kissé triviálisan, de jól megválasztott szinhelyét. Isten tudja mit csinál és már többen megirták róla, hogy az utjai titokzatosak.

III. Most a lelkiismeret kezd el ketyegni

Hazudnék ha azt mondanám, hogy lopni akart. Még mikor kilépett, le akarta adni a kasszánál az órát. Valami (AZ ISTEN) visszatartotta ettől a lépéstől. A kávéházban millió ember nyüzsgött. Senki sem törődött vele. Fizetett, magára kapta a kabátját és távozott. Az óra ketyegett a szive alatt.

Az utcán gyorsan ment előre s öt perc mulva visszanézett, nem jönnek-e utána. Nem: hanem éppen most lépett be — feltünnő sietséggel — a kávéházba valaki. A vonásait mire tudatába villant, már nem látta. De semmi kétség: ez volt az, aki elhagyta óráját s most kétségbeesve szalad vissza érte. Ebben a pillanatban a kasszánál kérdi: nem adtak le kérem egy órát? A pincérek közömbös, sietős válaszonogatása. És ő (szegény) tehetetlenül, kétségbeesetten mondogatja: nincs öt perce, hogy elmentem . . .

Vi lamosra ugrott. Mint a tolvaj: el, el messzire, hogy be ne érjenek. És Isten egyre szikrázta a kinzó nyugtalanságokat a szivébe. Amire kiváncsi sohase volt: most szinte kiszáritotta a torkát: megnézni, hány óra. Isten játszott vele: Ganz most egyszerre attól félt, mint egy rendes ember, hogy elkesik valamiről. Miről? Honnan késhetik el? Mindegy: az óra és a lelkiismeret ketyegett és nem engedték, hogy visszaessen kedves, megszokott kábultságába.

Talált aznap néhány alkalmat, hogy titokban, látatlanul megnézze az óráját. Az óra járt. És este jókor feküdt le, de előbb felhuzta a bünjelet és odatette maga mellé egy székre és tudta, hogy mikor a kismutató hatot mutat, fel fog ébredni és felkel, hogy el menjen hazulról, mert nyolc órakor már itt lehetnek érte a rendőrségtől.

IV. Borzalmak éjszakája

Az óra rettenetesen ketyegett. A szokatlan és nyugtalanitó időmuzsika fél éjjel ébren tartotta hősünket. Nyilván láza támadt, mert éber álmában történeteket élt át. Először a kövér ur napját csinálta végig. Még egyszer ott állt, a pincérek előtt, a változhatatlanba beletörve: nem lármáz, nem jajveszékel, csak — mint aki elvesztettte valakijét — fájdalmasan kitámolyog. A napi robot elfeledteti vele, mi történt: de — átkozott reflexmozdulat — a délután folyamán többször a zsebébe nyul órája után — és a hült helyét érzi, a hült mellényzsebet! Most összezavarodik minden — csak az óra ketyeg, a cinkos, itt mellette és még ott vannak a kea kezén a vérnyomok, de ahelyett, hogy egészében elhallgatna, csak ketyeg, mint egy vénasszony, ketyeg — és este van és a kövér bácsi vetkőzik és megint ki akarja tenni, ahogy megszokta, a hálószekrényre az óráját. Aztán szégyenlősen morogja;

— Amilyen szórakozott vagyok . . .

— Elvesztetted az órádat — vágja a fejéhez a felesége. — Tudtam, hogy az lesz a vége, csak neked vannak olyan szokásaid, hogy mindenhová lerakod az órádat . . .

— Aludjál, Fanny. Megtörtént, megtörtént és ezzel vége. A két utolsó szó olyan, mint a sirgöröngyök, amit a koporsóra dobnak. De az utálatos óra nem halt meg: ketyeg, ketyeg, ketyeg, szünet nélkül ketyeg tovább.

V. Lassan derül és a jogrend napja kiragyog

Egész éjszaka vlaskodott magával a megkisértett, erényes ember. Reggel hatkor, ahogy elhatározta, talpraugrott s amit még soha nem tett meg, felkelt. Mint a gyilkos tettének szinhelye körül: a Scherl-kávéház környékén ödöngött, mig a kenyeresfiu ki nem nyitotta, fél kilenc tájban, a kávéház ajtaját. Akkor belépett. Nem volt kész elhatározása. Isten, a könyörületes, megváltó Isten sugallta pillanatnyilag, mit tegyen. A kasszában ott ült a nappali felirónő. Odalépett eléje.

— Nem kerestek tegnap magánál egy órát? A kaszirosnő nem éreitte. Jobban elmondta neki.

— De azt hiszem, igen — mondta aztán, feleszmélve. Három óra felé volt itt egy ur.

— És?

— Hát hozzám nem adták. Aztán elment.

— Nem tudja, ki volt?

A felirónő vállat vont. A pincérek már nézni kezdték. Ganz zavarba jött.

A kövér urat felszivta Bécs, mint egy zsircseppet. Most nincs más: az óra meg ő. Elviselhetetlen magány, légüres tér, rettenetes.

Kávét rendelt, sötétbarna kávét habbal és a tenyerébe ejtette a fejét. Most mit tegyen? Megölje magát? A bün rajta ég és lemoshatatlan . . .

Ekkor könyörült meg rajta az Isten. Hirtelen felállott az asztal mellett és kisietett. Illetőleg félresietett. És a kis, néma és szótlan helyiségben, mely szégyenének tanuja volt, szivében megbánással és áhitattal, letette a kis falapra a vadul ketyegő bünjelet.

Tudta — megtisztult lelke tudta — hogy nem megoldás ez — de jobbat nem tudott. Ami tőle telhetett megtette: csinálja Isten a müvét tovább.

És ez a csodálatos, nem emberi, de isteni láncsor, a maga kérlelhetetlen logikátlanságában annyira a lelkébe érkezett, hogy meg nem állhatta és dalolni kezdte az Ur dicséretét, mig a takaritónő rá nem kopogtatott. Akkor megszégyenült, ismét a régi lett s mint ilyennel, nem érdemes foglalkozni vele tovább.

Németh Andor

unokatestvéreik, akik Bécsben, Brünnben, vagy Krakóban élnek. Az eleganciájuk, a merészségük: az egészen magyar. Ha megjelennek vendéglőben, barban, orfeumban: forróságot árasztanak maguk körül. Pedig nem papagályok és nem exotikusok, csak éppen egy árnyalattal prononszirozottabbak a nyugatiaknál.

Az első napon még a férjeikkel, apáikkal, fivéreikkel járják a vásárt, aztán már csak magukban járnak nők, hármasával, de leginkább kettesével.

A vásárnak megvan a maga külön lélektana, legyen az országos vásár Bánffyhunyadon, vagy nemzetközi árumintavásár Bécsben. Minden vásárra elmennek az asszonyok, emberüket kisérnl, világot látni, a nagy véletlent keresni, amelyben minden nő folyton hisz, élete végéig.

Merészebb magyar iróra vár a feladat, hogy megirja e háboru utáni nagy nemzetközi vásárok női vonatkozásait.

Kovács István

Emlékezések Neutráliából

VI.

A rejtélyes Károlyi-iratok

irta: BENEDEK KÁROLY

Mint az égszürkületre festett krétaszin fantomok sorakoztak már a berni alpok légrefestett csúcsai a vasuti kocsi horizontján. A Kornhausbrücke alatt lampák féuyszegélyét verte vissza a kicirkalmozott partokba szoritott viztükör és a *Zitglogge* már melegen sugárzott, mikor végigdübörögtünk az Aar hidján.

– Kár volt sietni, konstatáltam. már nem mehetünk a követségre: késő van.

— Vagyis korán, emelte fel a fejét Alfréd doktor, elsőbben megvacsorázhatunk. — Éjfél elmulott jócskán, mikor utra keltünk a város perifériájáról, hová még elvitt a villamos. Országuton haladtunk a csillagok alatt, majd dülőkön, szénaszagu földeken keresztül. Alfréd doktor fényszóró zseblámpával világitott, az árnyékunk furcsán görbedve kigyózott körülöttünk. Már régen nem tudtam, merre járunk: német követségről ezen a vidéken szó sem lehetett.

Csaknem beleszaladtam egy fehér falba. Tornyos kis svájci villa állt magányosan, a vasrácsajtó kinyilt a doktor valamilyen rejtelmes nyomására, egy borjunyi véreb hangtalanul ugrott a nyakam felé, de kisérőm egy szavára elkotródott. Hirtelen összecsiptem a szememet a váratlan kigyuló villanyfényben. A doktor karonfogva vitt előre.

Elegáns, borotvált, magas német állt szemben velem, civilben, de waffenrockban. Az acélszürke szeme rámmeredt egy pillanatig. egy mozdulattal betessékelt a hatalmas irósztal előtt álló egyik klubfotelbe, Alfréd a török kerevetre heveredett. Bemutatkoztam,

— *Hauptmann Tilling* — nyujtotta kezét a házigazda. Nem álnevet mondott. — Az első szavaira még pontosan emlékezem.

— *Ön politikai menekült?* — kezdte.

— Igen.

— Katonaszökevény?

— Nem.

— *Defaitista.*

— Annak mondanak.

— Azt tudom, hogy felsőbb hely (*höhere Amtsstelle*) utasitására elvették az utlevelét, kényszerutlevelet kapott azonnali hazatérésre, a feldkirchi állomásnak viszont utasitása van Önt határátlépéskor azonnal letartóztatni. A lapjával való levelezését, minden levélváltását elkobozzák (inhibierte) az osztrák A.-O.-K. rendeletére. Szintugy pénzküldeményt sem eresztenek át a határon az Ön cimére. Min akadtak fel ennyire az Ön cikkeiben?

— Csak sejthetem. Tisza külpolitikáját állandóan erősen támadom, azt hiszem, ez a főbaj. Azonfelül republikánus vagyok . . .

— *Támadja Németországot?* A birodalmi német nagyvezérkart?

— Németországról nem referálok soha. Ez berlini munkatársunk dolga.

— Ön a tilalom ellenére egyre ir. Levelei nem mennek Feldkirchenen át. Hogyan juttatja lapjához cikkeit?

— Bocsánat, ezt semmiesetre . . .

— Jó, jó. — Én be akarom bizonyitani Önnek, hogy szimpatizálok a munkásságával és segitségére akarok lenni. Függetlenül attól, hogy a következőkben sikerül-e egyezségre jutnunk, megigérem, hogy *cikkeit felbontatlanul, cenzurátlanul a német kurir és a budapesti főkonzulátus utján eljuttatom a lapjához.* Ön viszont megigéri, hogy Németországot e cikkekben nem támadja. Én hiszek önnek: ön hisz nekem. Itt a kezem . . .

Megfogadtuk egymásnak becsületszóra. — Igy történt azután – amit eddig a „Világ" szerkesztője sem tud — hogy azokat a svájci leveleimet, miket Pesten adtak fel magyar bélyeggel, *az osztrák katonai hatóság tilalmának tudatos kijátszásával a német katonai hatóság juttatta el Budapestre!* Ma sem értem, hogy miért.

A kapitány azonban minden átmenet nélkül a tárgyra tért. Aktacsomagot vett elő s abból olvasott. Előadását csak nagyjából reprodukálhatom.

Károlyi Mihály gróf — kezdte — röviddel Magyarországba való visszatérése után *diplomáciai érintkezésbe lépett egy később ellenséges hatalom külügyminiszterével. Sidney Sonnino gróffal.* A két államférfi levelezését egy *Török* (Toch) János nevü görög-katolikus pap közvetitette. A magyar kormány véleménye szerint ezek az iratok — (miknek tartalmát azonban *nem ismerik*) — elegendő alapot nyujtanak *egy hazaárulási vád emelésére a gróf ellen. Vázsonyi* Vilmos. magyar igazságügyminiszternek sikerült nevezett Törököt másegyéb ellene emelt vádak alapján lecsukatnia. Török a szegedi csillagbörtönben vallomást tet, nevezetesen önként elmondotta fenntemlitett közvetitői szerepét Károlyi és Sonnino között, s elmondotta azt is, hogy a megbizatásával kapcsolabos okmányok (vagy azoknak hivatalos másolatai) *Svájcban vannak deponálva.* Egyik nagybank safe-jében. A safe jelszava: „Theiss". A kulcsát *Meszlényi* György zürichi lakós magyar állampolgár őrzi. Ezek az iratok a mi számunkra *igen nagy értékkel* birnak . . . Itt szünetet tartott a kapitány. Én sem szóltam.

Talán százezer svájci frankot is megérnek ezek az iratok . . . Ujabb szünet

— Megszerezheti Ön nekünk ezeket az iratokat?

— Nem — mondtam ujabb hallgatás után.

— Semmiesetre?

— Sajnos . . — Már azt hittem, hogy ezzel befejeződött a diskurzus, s siettem kivenni még egy jó cigarettát a kapitány tárcájából. Azon gondolkoztam, hogy felszámitsam-e az utiköltségelmet. De a kapitány ugyanoly megnyerő hangon folytatta:

— Nem magyarázhatom meg Önnek hogy miért, s talán el sem is fogja hinni, de mi Károlyi grófnak talán ugyanoly tisztelői vagyunk mint Ön. Semmi rosszat nem akarunk neki, sőt, *meg akarjuk menteni a magyar kormány intrikái elől.*

— *Vázsonyi* igazságügyminiszter t. i. követi a nyomot. Iniciativájára megtörtént minden intézkedés, hogy a svájci osztrák-magyar hatóságok igyekezzenek Meszlényi urtól megszerezni a safekulcsot, s őt esetleg a monarchia területére tereljék. Azonfelül *Vázsonyi Budapestről is küldött ki embereket,* hogy bármikép megszerezzék Meszlényitől a kulcsot, illetve az iratokat, Többi közt *lovag Bialoskursky detektivet* is. Látja, ezt azért mondom el Önnek, hogy intse óvatosságra barátait, hogy *az iratok semmiesetre se jussanak az igazságügyminiszter kezére: ez a mi érdekeinkkel is ellenkeznék* . . .

— Egyébkent ismeri ön Meszlényit? Vázsonyit? Törököt?

— Mindhármat személyesen ismerem. Meszlényi bizalmas barátom.

— A Sonninoval való levelezésről nem hallott soha? Az iratokról sem?

— Erre nem emlékezem.

— Na, nem fontos. De azt is elmondom Önnek, hogy ezek után az iratok után más oldalról is megindult a hajsza. *Egy grófot* küldtek ki Meszlényihez, s kiseretében Meszlényi bátyját: *Meszlényi Artur bárót* . . . Várjon csak: itt van másolatban egy levél, melyet Artur irt az öccsének Zürichbe. Látja, itt többizben *egy barátosi birtok* eladásáról van szó . . . Van Meszlényiéknek valami „barátosi birtokuk"?

— Nem tudok róla.

— Nincsen. Ez mást jelent. Higyje meg: *Károlyi grófnak érdeke és nekünk is érdekünk, hogy az iratok ezeknek a mostemlitett uraknak se essenek a kezükbe. Mi nagyon szépen honorálnók, ha ezeket az iratokat Alfréd doktor jelenlétében megsemmisitenék.* Ebből Károlyi grófnak semmi kára sem lehet. Ellenkezőleg.

Ez volt, amennyire emlékszem, Tilling kapitány előadásának lényege. Én azt feleltem rá körülbelül:

— Kapitány ur! Én semmit sem igérhetek Önnek, mert mind e dolgokról nem tudtam eddig De azonnal informálódni fogok Zürichben. Azt mindenesetre megigérem Önnek, hogy figyelmeztetem Meszlényit, hogy az iratok után (nem tudom ugyan, tényleg vannak-e és nála vannak-e) magyar részről hajsza folyik és a német hatóság is érdeklődik irántuk. Amennyiben tényleg Meszlényinél van akár a kulcs, akár a kérdéses rejtélyes iratköteg — melyről egyelőre az sem bizonyos előttem, hogy létezik-e — igérem Önnek szavamra, hogy azt se Vázsonyi miniszter ur se senki más nem fogja elvehetni a jogos tulajdonoson kivül.

Tillingnek (ő tudja miért) *ez a válasz is tetszett.* Csak azt kötötte ki, hogy semmiesetre ne emlitsem e látogatásomat se Meszlényi, sem senki előtt. Ezt megigértem, meg is tartottam. A háboru és a német császárság fennállása idején senkinek nem emlitettem a dolgot. Elsőnek *Kéri Pálnak mondottam el* 1918 decemberében, de elhallgattam előtte is a szereplő „németek nevét. Kéri azt mondotta, hogy ő a dolgot a Konsten-üggyel érzi kapcsolatosnak *és tud rá magyarázatot.*

Most, hogy mindez messzi mögöttünk van és meggyőződésem, hogy Tillingnek (ki tudomásom szerint rég kilépett az állami szolgálatból és ki tudja hol van) nem árthatok: érdemesnek tartottam megirni ezt az esetet, melynek máig sem ismerem a dessous-jait. Tilling kapitány mindenesetre a legkorrektebbül viselkedett, s egyenes és minden értelemben becsületes uriembernek látszott. Meszlényit azonnal figyelmeztettem a dologra; ő szavára mondta, hogy az iratokról s a safe-kulcsról tudomása nincs, ellenben zaklatások tényleg érték már e cimen.

*

Hadd bucsuzzak tőled emlékezetben is, napfényes luganoi tó, széles Kornhausbrücke, ormótlan Bundespalast, küzdések hivések, irások és akarások kora. Tizenegyedik már az éve, hogy idegen országokban bujdosom s minthogy 1916-ot irtunk, mikor kiadták az elfogatási parancsot ellenem: legyen meg az az egy cimem és rangom, hogy *a legrégibb magyar emigráns vagyok* A berni német követség épületében *1918 október végen* jártam utólszor. Az uccán *Kurt Eisner* nevét kiáltozták a rikkancsok: aznap győzött az első bajor forradalom. A követségen tárva voltak minden ablakok. Minden kályhában hatalmas tüzek égtek. Hivatalnok ellenőrzése mellett nyalábszám hordták a szolgák a kemencékbe a szép. kötetes zöldfödelü vagy zsinórral átködött irattömegeket. Minden folyosó telve volt velük és még egyre uj meg uj tömegeket hoztak mindenfelől. Asztalok, székek, állványok mind toronymagasan voltak megrakva példás rendben tartott folio-kötetekkel: az egész roppant ház mintha gépirásos papirosból volna, s szörnyü autodafén emésztené el magát lángok között . . . Az volt az érzésem akkor, hogy itt ezekben az apokalyptikus nagylángu kemencékben egy világtörténeti kor hamved el: a világháborut tüzelik el, a német hegemoniát, Mitteleuropát, a császárságot, a feudalizmus minden maradványait; intrikákat kémjelentèseket és demarcheokat; érdemrendeket. nemzeti forradalmat és harctéri halált; *többi közt a Károlyi-aktákat is.* Egy hályhának a rettentő légvonatban kipattant az ajtaja. az egész iroda pernyével lett tele: ragyogó délben szürke kisértetek serege suhogott ki az ablakon.

A kapu előtt egy zöldrefestett rettenetes automobil suhogott velőthasitón s mint légbeemelkedő pokolszekér veszett el hirtelen a semmibe Egy pillanatig láttam csak a kocsipárnán *Andrássy Gyula gróf aszott fejét.* — Az Amtsgasse sarkán egy lobogó-feketehaju ember ölelt át hirtelen. — *„Éljen a magyar reneszánss,* lihegte. *Éljen a világforradalom! Éljen Lenin!"*

Tegnap a bécsi Messen találkoztam vele. Már nem kommunista, de nem is feketehaju. Ősz.

Magyarok közt Pas de Calaisban

Leus, március elején.

A magyar kivándorlás még egyre tart Franciaország felé és a munkáskezek egy részét nem Paris, hanem Északfranciaország nyeli el. Páris inkább a szerencsepróbálókat csábitja, errefelé, a pas de calaisi bányavidékre a komolyabb, rendesebb munkások szállingóztak ki, esztendők folyamán s még ma is jönnek. Kevés közöttük a forradalmi, politikai menekült, bolygó emigráns-sorsunkban kevesen osztoznak, de annál nagyobb a száma azoknak, akiket egyenesen a munkásnyuzó Horthy-rendszer üldözött ki: a csendőr, politikai szekatura, éhbér, elnyomottság és örökjogtalanság.

Cézár elvtársamtól kaptam a multkor levelet és irta, hogy a magyar munkások szervezkedő gyülésre készülnek. Igy néztem aztán végig a magyar munkások seregszemléjét itt Leusban. A környéket jól letarolta a háboru, a régi bányatelepek és városok civilizált életéből valamit is alig találni: még mindig nagy temető errefelé az egész vidék, alig sikerült valamit ujjáteremteni. A régi házakból tégla téglán sem maradt, ami kevés van, az mind vadonatuj s egy kezdődő bányavidék épületeinek képe csak most rajzolódik a földre fel. A bányászszindikátus nagy háza azonban már áll és egyik hosszu termében három-négyszáz magyar munkás van együtt. Az asztalnál az ideiglenes vezetőség s a francia szervezeti kiküldött s a teremben a magyarok csöndesen figyelő és szervezetként ható sokasága igazán megkapó. Ezek az emberek mind sokat kóstoltak már az életből. Forradalmakat is csináltak, ellenforradalmat átszenvedtek és végigélték a munkát kereső vándorló proletárok kétségbeejtő életét és most, ha primitiven is, de egy sok megpróbáltatáson átment s épp ezért fegyelmezett kis tömeg mozog ünnepélyesen. Nemcsak öntudatuk van, hanem van fegyelmük és önnevelésük.

Ôbennük is ott a meghatódottság, de bennem még több gyül össze, amikor itt messze, messze, magárahagyottan, Horthyéktól üldözötten, gyámol nélkül látom ezt a nagy maradék magyar munkásságot ide a világba kidobva. Most kezdik megtalálni magukat: szervezkednek.

Szükség van rá, mert a Tőke az idegen munkással szemben még kegyetlenebb, mint a fajtájabelivel, jobban ki tudja használni proletárvoltának gyámoltalanságát. Hiszen kevesen vannak, igazán kevesen, akik közülük a francia szót értik s egymás között az otthoni magyar életet folytatják tulajdonképpen idegen földön. Bérmegszabásnál, munkabeosztásnál, baleseteknél, segélyezéseknél teljesen védtelenül állanak még a francia tőkével szemben, most a francia munkásság segitségével talán a javukra változik meg sok, ha nem is minden.

Mostanában két esemény körül forog a bányavidék élete: a frankesés és az eljövendő választások. A frank hanyatlása az idegeneket érdekli nagyon, mert lassanként spórolt pénzük igy értéktelenedőben s ezért sokan vannak közöttük, akik szeretnének már uj haza után kutatni. A választások a franciákat érdekelnék elsősorban, mint állampolgárokat és szavazókat, de velük egyben az idegeneket is, mint proletárokat, most választások előtt nem szeretik a munkásságot elégedetlen hangulatban felejteni, mert ez az elégedetlenség visszahat az ellenzéki képviselő számában. A Tőke tehát ilyenkor béremeléssel kecsegtet, legalább is igérget: most döl el, hogy milyen önmagáról megfeledkezett a francia tőke.

A magyarok, lehetnek ezernél jóval többen, legnagyobbrészt bányamunkások, az ujjáépitéseknél kevés épitőmunkás dolgozik. A bánya lakást is ad, családos embert fel sem vesz munkára addig, mig nincs jövendő lakása a helyen biztositva. Salbumines, Lens, Mericourt, Harnes, Hemin-Liétard — Arras felett ez a négyszög foglalja ma egybe a kivándorolt magyarokat. Kevés közöttük, aki beolvad valamikép a francia életbe, de a minap már magyar-francia esküvő volt francia menyasszonnyal s magyar vőlegénnyel. Egész magyar házak, magyar utcák vannak itt-ott és hangos a magyar szó. Tatatóváros és Pécs: ez a francia bányavidék magyar gyökere; minden munkás mögött ott érződik távolból a Horthy-bunkó, a kakastoll, a játékparlament és a véres terror. Van itt öregedő családapa, aki nyolcadmagával állitott be Magyarországból Leusbe. Értitek ezt: nyolcadmagával kellett kivándorolnia. Milyen mélyről lökően, kegyetlenül sujtott rajta a magyar föld, hogy három országon keresztül idáig jutott.

Ezért: esztendők keserve, elfojtottsága és rabsága ki kellett törjön az emberekből. Magyarországon nem kiálthatták, hogy „halál Horthy"-ra, hogy „én szeretném huzni a hóhér kötelét", de itt ez kikivánkozott belőlük, mint ahogy senkisem rendelte s rendezte, hogy kipattanjon, mégis kitört az Október szeretete, a forradalmak rajongása, s Károlyi tisztelete.

Bizony jobb volna, ha otthon kiálthatnák már mindezt elvtársaim s jobb volna, ha Leus helyett Tatabánya adná emberien a jogot és a kenyeret, amit még mindig elrabolnak tőlünk a magyar föld nagy rablói Horthyval, Bethlennel és Héjjassal egyetemben.

Bölöni György

Brett Adolf
Tulajdonos és igazgató
Walfischg. 11 Telefon: 71-0-29
PAVILLON
Bécs legelőkelőbb és legszebb táncpalotája ✱ Naponta 5 órai tea
Este souper ✱ Elsőrangu táncattrakciók

HIREK

— **Fogolyszabaditó március.** 1848 március idusa megnyitotta a politikai foglyok börtöneinek kapuit. Jó erre emlékezni most, amikor Horthy erősen tartja kezét a börtönök kilincsein, amikor semmi készséget nem mutat, hogy azoknak a szerencsétleneknek — akik évek óta rothadnak celláikban és akiknek nincs más bünük, mint hogy ellenkező politikai elveket vallottak, mint Horthy — végre visszaadja szabadságukat. Oroszország és Magyarország közt létrejött fogolykicserélési megállapodás értelmében Magyarország még negyvenhárom politikai fogoly szabadonbocsátására kötelezte magát, aminek fejében Oroszország kiad Magyarországnak szibériai hadifogságban szenvedő nyolcvan magyar tisztet. A kurzust azonban, ugylátszik, nem érdekeli véreink szenvedése, a magyar kormány mintha megelégedett volna azzal, hogy néhány grófot és bárót kimentett Oroszországból, mert különben nem szegte volna meg a szerződést és nem volna közönyös a szabadulásra váró nyolcvan magyar tiszt sorsa. Magyarország a szovjetnek a kicserélést sürgető két jegyzékét válasz nélkül hagyta, mire Oroszország represszáliaként a nyolcvan tisztet tuszoknak nyilvánitotta és *letartóztatta őket.* A nyolcvan magyar tiszt, aki a hazájáért vérzett, a magyar kormány érthetetlen indolenciájából most internáló tábor szöges drótkeritése között várja, vajjon Magyarországnak mikor méltóztatik a szerződésszerinti kötelezettségét végrehajtani. Vajjon a nyolcvan magyar tiszt hozzátartozói is szótlan türelemmel fogják nézni ezt az aljas amerikázást, amely emberi életeket tesz tönkre? És miért ragaszkodik Horthy a negyvenhárom ugynevezett kommunistához, akik az ötévi börtönben roncsokká árnyultak? Az európai civilizáció, ha tudomást szerez erről, szép véleménnyel lesz a Horthy-rendszerről, amely a magyar állampolgárokat tizesztendeje hagyja családjuktól, hazájuktól távol, a szibériai fagyban sinylődni . . .

— **Bethlen István fia — emigrációban.** Néhány héttel ezelőtt uj emigránssal szaporodott a bécsi bujdosók amugyis népes tábora. Befutott ugyanis Bécs városába Bethlen István miniszterelnök 26 esztendős fia, Bethlen András gróf, akinek neve a kiviteli panamában szerepelt, erősen kompromittált formában. Bethlen András állitólag nem egészen önként hagyta el a magyar fővárost, hanem valósággal emigrációba kényszerült éppen a kiviteli panamában való kinos szerepe kapcsán. A magyar miniszterelnök fiához elvégre nehéz hozzányulni a hazai hatóságoknak, de mégis csak ajánlatosabbnak tartotta Bethlen élelmes csemetéjét a biztonságosabb Bécs városába irányitani. Idekint az ifju Bethlen András gróf részint a magyar követségen, részint az egyetemen és részint különböző mulatókban fejt ki eredményes tevékenységet. Nem hinnők, hogy a bécsi egyetemre akart volna mindenáron beiratkozni Bethlen András gróf, mert igaz ugyan, hogy Budapesten numerus clausus van, de ez aligha vonatkozik a magyar miniszterelnök fiára. Inkább Eskütt Lajos, Tömöry Angéla és nagyatádi Szabó István kellemes összjátékának vidám és haszonélvező partnereként kellett a fiatal grófnak zajtalanul eltünnie a magyar fővárosból. Isten hozta Bethlen István fiát idekint az emigrációban! Üdvözöljük őt, mert igaz ugyan, hogy mi sokkal kisebb bünök miatt voltunk kénytelenek elmenekülni Magyarországról, mint az ifju Bethlen gróf, de mégis csak érezünk iránta némi enyhe szimpátiákat, hiszen utóvégre ő is csak egy emigráns.

— **Madzsar József él és egészséges.** A „Bécsi Kurir" cimü lap gyászkeretes cikket közöl arról, hogy Madzsar József öngyilkos lett és meghalt. Örömmel adjuk hirül, hogy ez a közlés teljesen téves, mert Madzsar József, hála istennek, él és teljesen egészséges. Az emigrációnak ez az értékes és kiváló egyénisége hónapok óta Üszkübben él, ahol a rendkivüli képzettségü orvos egy szanatóriumot vezet. Körülbelül egy héttel ezelőtt valóban érkezett Madzsar József doktor állapotáról nyugtalanitó hir, de szó sem volt egy pillanatig sem az ő haláláról. Madzsar állitólag a megengedettnél nagyobb adag veronált vett be és néhány napig betegen feküdt. Táviratilag értesitett felesége nyomban leutazott Üszkübbe, ahonnan rögtön megérkezett a megnyugtató hir, hogy Madzsar József doktor visszanyerte egészségét és már ismét a régi lelkiismeretességgel végzi orvosi munkáját a vezetése alatt álló kitünő szanatóriumban. Madzsar József számos barátja és tisztelője körében bizonyára élénk örömmel fogadják majd ezt a hiradásunkat.

— **Hazatérő emigránsok figyelmébe.** A netán hazatérni szándékozó emigránsok figyelmébe ajánljuk *Révész* Mihálynak, a kitünő ujságirónak, a Népszava egyik szerkesztőjének esetét. Révész Mihály a magyarországi szociáldemokrata párt sajtójának egyik legrégibb érdemes munkása, sohasem ragadtatta magát szélsőségekre és a kommün idején is a legmérsékeltebb szociáldemokraták közé tartozott s mint ilyen, mindvégig egyik vezető tagja maradt a Népszava redakciójának. Annyira nem volt Révész exponálva kommunista irányban, hogy a proletárdiktatura bukása után nyugodtan Pesten maradt és a legnehezebb időkben, boldogult Somogyi Béla oldalán szerkesztette a Népszavát és a szörnyüséges Somogyi-gyilkosság után is bátor szivvel ott maradt a helyén. Csak akkor távozott el a magyar fővárosból, amikor több mint egy esztendővel a kommün bukása után, elfogató parancsot adtak ki ellene azzal a hamis cimmel, hogy ő, mint a kormányzótanács jegyzője, a népbiztosok parancsára megsemmisitette a kormányzótanács jegyzőkönyveit. Ez természetesen valótlan, mert Révész sohasem volt jegyzője a kormányzótanácsnak, mindössze gyorsirói minőségben, kormányparancsra lejegyzett néhány határozatot, de természetesen soha semmiféle jegyzőkönyveket meg nem semmisitett, mert hiszen erre alkalma sem volt. Mégis emigrációba kényszerült Révész Mihály, aki esztendőkig itt élt közöttünk Bécsben, de távol tartotta magát mindenféle politikai akciótól és idekint is komoly, lelkiismeretes ujságirói munkát végzett: bécsi tudósitója volt a Népszavának. Néhány héttel ezelőtt Révész Mihály ügyvédje utján engedélyt kért és kapott arra, hogy visszatérhessen Magyarországra és ott várja be igaza tudatában, ügyének főtárgyalását, ahol is ki kell derülnie teljes ártatlanságának. Révész hazatérvén Budapestre, ismét elfoglalta régi helyét a Népszava szerkesztőségében és jelentkezett az ügyészségen, ahol biztositották arról, hogy a főtárgyalást szabadlábon várhatja be. Hat hétig nem is történt semmi, amig hétfőn reggel váratlanul detektiv jelent meg Révész lakásán és az elfogató parancsra való hivatkozással, bekisérte őt a főkapitányságra. Révész a főkapitányságon hivatkozott arra, hogy ő az ügyészség engedélyével van szabadlábon és ügyvédjével együtt azt kérte, hogy vigyék át őt az ügyészségre. Ez meg is történt és Sztrache Gusztáv főügyész Dolovschiak Mihály dr. alügyész utján nyomban kihalgattatta őt és a jegyzőkönyv felvétele után még hétfőn, a kora délutáni órákban szabadlábra helyezték Révészt, aki állitólag most már nyugodt lehet a főtárgyalásig. Mi azonban nem vagyunk ilyen nyugodtak és a még mindig dühöngő konszolidációs jogrendre való tekintettel, aggódva nézünk a szocialista hirlapirás e jeles munkásának további sorsa elé. Az esetet pedig melegen ajánljuk figyelmébe a netán hazatérni kivánó emigránsoknak.

— **Ujságiróegyesületi választás 1924-ben.** A Magyarországi Ujságirók Egyesülete vasárnap általános tisztujitó közgyülést tartott. A vezetőség ugyanis lemondott, mert Márkus Miksa elnök szerkesztőségenként külön akarta „rendezni" a példátlan éhbéreket. A lapkiadó elnök, mint a dolgozók képviselője, tipikus jelensége a mai magyar szociális mentalitásnak s természetesen az ellenzék megbukott. Márkus Miksát ötvenegy szótöbbséggel ujra megválasztották. Ellenjelöltje Pakots József, még a választmányba sem került be, pedig az utóbbi időben igyekezett pótolni az ujságiró-érdekek emigrációban sinylődő, hivatott harcosait. Kimaradt Fényes László és Szász Zoltán is, csaknem teljesen gutgesinnt, kurzushü emberek ülnek az uj választmányban. Alelnökül Bonitz Ferenc, titkárul dr. Tóth László obskurus klerikális ujságirókat sikerült megnyerni s a választmányba is egész csomó kurzista jelentéktelenséget telepitettek be, hogy megadják az egyesület korszerü arculatát. Rajtuk kivül négyötödrészben csupa emeritált öreg panamista, kijáró és zsaroló, Nadányik és Salusinszkyk reprezentálják a magyar ujságirás elitjét. A főszerkesztők persze szintén mind rákerültek a választmányi névsorra s ennek hatása nem maradhatott el: a mai tengődő, bátortalan pesti ujságiró csak nem fogja kibuktatnt a főszerkesztőjét? Egyébként nem csoda, hogy Márkus Miksa listája győzött és ezentul is csupa munkaadó fogja képviselni a dolgozó ujságirókat. Kollektiv szerződésről s egyebekről tehát ne legyen szó. Hol van a tavalyi hó?! . . .

— **Hockot és Lovászyt idézik.** Hock Jánost és Lovászy Mártont a budapesti törvényszék tudvalevően a mult év őszén in contumaciam vétkesnek mondta ki azon a cimen, hogy külföldi lapokban vétettek a nemzet megbecsülése ellen. Fölebbezés folytán az ügy a táblához került, ahol *április 3.-ára tüzték ki a tárgyalást,* amelyre a hivatalos lap keddi számában közzétett felhivás utján megidézték Lovászy Mártont és Hock Jánost. Megnyugtatjuk a netán izgatott magyar biróságot: se Hock János, se Lovászy Márton nem igen fognak megjelenni az április 3.-i tárgyaláson. Csak mulassanak az urak egyedül.

— **Rákosi Jenő válni készül a „Budapesti Hirlap"-tól.** *Rákosi* Jenő, a „Budapesti Hirlap" megteremtője és legkülönb publicistája válni készül lapjától. A konfliktus, amely a lapvállalat és Rákosi Jenő közt kitört, furcsa okokra vezethető vissza. Rákosi ugyanis azt követelte, hogy a lap felelős szerkesztőjéül nevezze ki a vállalat *Schiller* József nevü magántitkárát, akihez az ősz publicistát évek óta *beteges vonzalom füzi.* A „Budapesti Hirlap" végrehajtó bizottsága azonban elutasitotta az öreg főszerkesztő sajátságos óhaját és a jelentéktelen izraelita magántitkár helyett *Csajtay* Ferencet nevezték ki felelős szerkesztővé. Emiatt az intézkedés miatt Rákosi *kenyértörésre viszi a dolgot,* mert sokkal könnyebben meg tud válni régi dicsőségének szinterétől, a „Budapesti Hirlap"-tól, mint Schiller Józseftől. A válás a csinos barna magántitkártól az agg Rákosi Jenőre nézve elképzelhetetlen és ezért már napok óta nem jár be a szerkesztőségbe és arról irnak az összes pesti ujságok, hogy rövidesen lekerül a „Budapesti Hirlap" homlokáról az egyetlen kétségtelen disze: Rákosi Jenőnek a neve.

— **Márciusi ünnep a Heim-klubban.** A bécsi *Heim-klub* fennállásának *első évfordulója* március 15.-ére esik. Ezt az alkalmat arra használja fel a klub vezetősége, hogy *március 15-én, szombaton, este 9 órakor* a klub Jasomirgottstrasse 2. szám alatt levő helyiségében *márciusi ünnepélyt rendez.* Az ünnepi estét *Göndör* Ferencnek, a klub alelnökének felolvasása vezeti be. A programmon szerepel *Reinitz* Béla zongorajátéka és *Hatvany* Lajos felolvasása. A programszámok lezajlása után tánc lesz.

— **Horthy és Mikes.** Néhány héttel ezelőtt *Horthy* Miklós kormányzó ugynevezett diszszemlét tartott Szombathelyen. A legitimista városban Horthyt *fagyos közönnyel fogadták,* tiszteletére csak a detektivek hada és a város hivatalos küldöttsége jelent meg a pályaudvaron és *egyetlen éljen nem hangzott föl* a vacogó fogak közül. Horthynak jellemző afférje támadt Szombathelyen. *Mikes* püspök ugyanis kijelentette, hogy *ő nem hajlandó a a kormányzónál szombathelyi látogatása alkalmából tisztelegni.* Hosszas kapacitáció után végre *paktum* jött létre, amely szerint Mikes püspök külön nem megy el a kormányzóhoz, hanem a *többi egyházfő tisztelgésével egyidejüleg* jelenik meg csupán, tehát a többek között a zsidó rabbi társaságában. Ezt is csak azzal *a feltétellel* volt hajlandó Mikes püspök megcselekedni, hogy Horthy viszont kötelezte magát arra, hogy *neki nyomban visszaadja a vizitet* a püspöki palotában. A paktum, létrejött, Mikes a többi egyházfővel együtt megjelent a kormányzó előtt, de Horthy ezuttal ismét *megszegte a szavát* és a megállapodás ellenére *nem adta vissza Mikes püspöknek a kierőszakolt vizitet.* Ezzel a negativ győzelemmel vonult el Horthy kormányzó a szombathelyi csatatérről . . .

— **Schwartz Sándor szabadlábon.** Megirtuk, hogy *Schwartz* Sándor dr. soproni ügyvédet a legkülönbözőbb hamis vádak ürügyén letartoztatták. Most arról értesülünk, hogy Schwartz Sándornak néhány napi fogság után sikerült kiszabadulnia, de az eljárást folytatják ellen a magyar jogrend nagyobb dicsőségére.

— **Még az internálással is visszaélnek.** Budapestről jelentik, hogy Rakovszky belügyminiszter rendeletet bocsátott ki, amelyben hivatkozik arra, hogy a vidéki hatóságok, főképpen szolgabirák, sulyos visszaéléseket követtek el az internálások körül. A vidéki kisistenek miniszteri hozzájárulás nélkül, önkényesen internáltak szerencsétlen embereket. Megtették nem egy izben azt is, hogy betegeket, sőt elmebajosokat is internáló-táborba dugtak. A miniszter fegyelmi eljárással fenyegeti meg azokat a hatósági személyeket, akik az internálás szabályait nem tartják be. Sőt: a jogosulatlanul internáltak oda- és visszaszállitásának költségeit is a visszaélő szolgabiráknak kell megtéritenök. — A magyar belügyminiszter pontos ember: ragaszkodik az internálási szabályokhoz. Mintha a szabályos internálás nem volna szégyene és gyalázata az országnak.

—

(X) **A takarékbetéteket ujra felveszi a Dorotheum.** 1924. Február 1-től a Dorotheum betéti könyvek kiadása mellett ujra felvette a takarékbetéteket. Március 5-től kezdve pedig a Dorotheum fiókintézetei is felveszik: Ezekre a betétekre az intézet, valamint a fiókok 14 %-ot fizetnek egy hónap felmondási határidővel, de 5 millió koronáig bármikor felvehető. A legkisebb betéti összeg 100.000 korona. A befizetések postatakarék utján is eszközölhetők (Konto Nr. 188.104 Dorotheum, Bankabteilung). Befizetőlapokat dijmentesen küldenek. A fiókok, melyek befizetéseket átvesznek: Wien, I., Wipplingerstrasse 6, II., Taborstrasse 24a, III., Sechskrügelgasse 1, IV., Rienössigasse 24, VI., Mariahilferstrasse 73, VII., Kaiserstrasse 1, VIII., Feldgasse 6, IX., Währingerstrasse 4, X., Favoritenstrasse 82, XVI., Wichtelgasse 4, XVII., Kalvarienberggasse 27, XVIII., Währingergürtel 124 und XX, Wallensteinstr. 57, ferner in Linz, Klagenfurt, Baden, St. Pölten und Wr. Neustadt.

(X) **Egyetlen magyar mulató,** Renaissance-Bar. (Dukesz-Bar) I., Singerstrasse 9 Legjobb magyar cigányzenekar.

(x) **Dinabad kávéház** (Marienbrückenél) a magyarok találkozóhelye. — Esténként a hires Munczy Béla cigányprimás zenekarával hangversenyez.

NACHTFALTER
Igazgató: J. Prumüller
Bécs legelőkelőbb táncpalotája, — Elsőrendü italok
I., Am Peter 1
Szeszes italok rendelése nem kötelező
Előkelő magyarok találkozóhelye

Ristorante LIDO
I., NEUER MARKT 3
A legfinomabb olasz konyha! Asztali és csemegeborok, a leghiresebb olasz borpincéből.

Ha jól akar enni, ugy csak a SCHWARZ Restauratio-ba menjen II., Rothensterngasse 31 Magyar kereskedők találkozóhelye!

★ „Ideal"-harisnyák ★ I., Trattnerhof 2 (Graben) ★ A legujabb és legelegánsabb kötött és szövöttáruk ★

Osztrákországi levél

Kelt Béts, Anno 1924. március.

Hol jársz édes néném? Olyan nagy dolgok történnek Constantinápolyban s kéd ott nincsen. Hogy merték letenni a kalifát a kéd hire nélkül? Ez pedig megtörtént. Utilaput kapott Mohamed helytartója. A hegy nem jött kalifához, tehát a kalifa ment a hegyhez. Összepakkolta a két legkedvesebb asszonyát, az többit otthagyván az ifju törököknek és Svéciába jött számüzetésbe. Ilyen világok járnak, ma hatalmas kalifák és királyok bujdosnak, csak Magyarhonban nem változnak az idők. Onnét azok szorultak ki, akik szabadságra törtek, bár a királyukat ők is letették, de egy helyébe tiz támadt. Hivják őt Horthynak, Héjjasnak vagy Prónaynak. Minden Habsburg-járomnál kegyetlenebbül ülnek az szegény magyar nép nyakán, szivják vérét és sárban tapossák az összes jogokat, akiknek kivivása oly feledhetetlenné avatta annó 48-ban az jelen hónapot, akit dátumnak irtunk. Vessük össze 48-at az 1924-es esztendővel, akkor az magyar nemesek lemondtak vala privilégiumaikról. Az idétt: hát nem trombitálták össze a nemes urakat, hogy egy testületben tömörüljenek: ők megalakitották az történelmi nemesség szakszervezetét és ahogy figyeljük az irámot, nem nyugosznak addig, amig az pallosjogot és a jus primae noctist visszaszerzik, lévén nekijük egyetlen tudományuk, amivel magukat az ország hasznára alkalmasoknak itélik. Ezt nevezik agrárdemokráciának, akinek lobogóját gróf Bethlen István oly lelkesedéssel kibontotta. Édes néném, igy megcsufolni márciust! Nem csoda, hogy nem akar kitavaszodni. A csoda az, hogy meg nem fagyunk, mert olyan hidegek járnak, mint Szibériában.

Édes néném, ismég Messéje van Bétsországnak. Ez olyan bucsu féle vásár, ahol mindent kiraknak. Nagy bucsujárás az van, azt mondhatom. Az idegenek oly nagy számban lepték el Bétset, mint az legyek az mézet. Meg kéne már néznem közelről egy ilyen Messét, de elhalasztom jövőre, oh, az emigrációból futja majd. Ahelyett megtekintém ama szinházat, amely azt hirdeti, hogy itt lesz előadva a

Wien gib acht!

cimü darab. Vagyis magyarul:

Béts adj nyolcat!

Igazi hurik táncoltak az szinpadon. Ami kevés ruha volt rajtuk, az is átalátszó volt és fátyol. Ez való a népnek nem az Orleánsi szüz. Vagy talán az is meglehet, hogy ő is ott táncolt köztük, mit tudhassa azt egy idegen ember? Béts adj nyolcat. Vagy adj csak egyet. Velem lehet alkudni. Mégis tavaszodna?

Hát azt hallotta, néném, hogy nyakrafőre fiatalitják az embereket? Róma városában megjelent egy indiai rajah és felkereste dr. Voronov mestert, aki öregembereket megfiatalitja. Az hires doktor a rajah két fiatal szolgájának pajzsmirigyét kimetszette és elülteté azt a rajah testébe, aki mint fiatal, szép, izmos indus herceg ugrott le az mütő-asztalról. Bizony, néném, ilyen csodák történnek. Mindezt nem irigységből mesélem, bár öregszünk, néném, napról-napra őszül az hajunk. Mégis nem én vagyok az illető, aki vagontételekben keres pajzsmirigyeket megvételre. Oh, én nem akarok idegen pajzsmirigyekkel ékeskedni. Nem nagy öröm az bujdosónak az hosszu élet és ne változtassunk az Mindenható művén.

Majd elfelejtettem, az perzsa sahnak is beadták a sakkot, mialatt őfelsége a Lidón mulatott. Nekünk ne fájjon a sah feje. Jó éjszakát, néném!

Hajnal Jenő

(* Perzsa szőnyegek
Vagy választék legfinomabb szönyegekben. — Közvetlen behozatal Perzsiából. — Vámszabad raktár a Hauptzollamtnál
Naghi Fathalioff
Wien, I., Bäckerstraße 2

Evoè Páris

Mostanában nem volt nyájas és kegyes hozzánk a Sors; inkább zord, kegyetlen és gonoszkodóan rosszakaratu. Nehéz terheket rótt reánk, oly nehezeket, hogy alig birtuk. És nemcsak gondolatban és érzésben, de két — másfajta munkára teremtett — kezünkben is cipelni kellett a lenyügöző nehezet. Vittük, hordoztuk már hetek óta reggeltől estig, robotos muszájjal, beletörődő kényszerüséggel, Önmagunkon keresztül érezve, hogy a tulzott munka: géppé aláz, igavonó állatsorba helyez.

Bus, fehér fejem lekókadt, mint fagytól a korán virult hóvirág. Csendesen, némán sirdogáltak benne a tépelődő töprengések: elvesztem Szépben gyönyörködő képességemet, . . elvetélem gondolataimat . . . pusztulni hagyom énem jobbik részét . . .

Ez volt utolsó lázadásom. Ezután megadtam magamat, társammal együtt, a szükség kényszerének. A munka vitt, elragadt, hajszolt. Embervoltomból egyre kevesebbet éreztem. Mintha már nem is fájt volna semmi.

Este éhes, kimerült páraként örültem a tápláléknak és a lenyugvásnak.

Alig is vetődött fel bennem a kérdés: eltompultam-e már teljesen? . . .

Ekkor történt, hogy egy napon kifogyott a munka. Esemény volt ez eseménytelen napjaimban. Lenyügöző teher nélkül mentem a boulevard Madeleine-re.

Szokatlan, furcsa, különös volt . . . Suly nem huzta le bénitó bilincsként a karom. Hátam nem görnyedt. Tüdőm tágult, könnyen, szabadon szivta be a reggeli levegőt. Lábom ólmos merevsége is felszabadult.

Én voltam-e én? . . . A régi énem ujra? . . .

Fellélegzettem, kiegyenesedtem, szememből prizmaként a meglátások sugarai szóródtak szét.

A gyönyörködnitudásnak mohó, mámoros, boldog érzése szakadt hirtelen reám. És lábom vitt sulytalan testtel, távolságokat belátó szemmel, repülésszerü könnyüséggel utcákon, tereken át.

A Szép jött elémbe mindenünnen. Jött, ömlött, mint duzzasztóval visszatartott folyó árja.

Ily csodásnak még nem láttam a gyöngyszinü francia eget. Páris patinás szinei; élénksége tükrösen remeg finom, tüzopálos halványságán, amelyről lágyan gomolygó füstként könnyü fehér párák felhőznek le.

Páris szürkefehéren ködlik. Felette az ég, mint őrlás kagyló gyöngyházfénnyel csillan. A nap tejbefürösztött aranya játszik a szinekkel. Aranyszálakat sző a ködfehérbe, rózsaszint önt a zöldpatinás kupolák tetejére és a paloták szürke kövein fénysávok villódznak.

És milyen tüneményesek a nagyszerüen szabott utcák. Előttem, hogy széttárulnak, kiszélesednek, hátratekintve pedig, hogy elkeskenyednek és szükülő tölcsérként a ködbe vesznek.

A Madeleine-templom megfogott, mágnesként magán tartja a szemem. Sokszor elhaladtam mellette, sok éven át, de ilyen látó szemmel még nem tekintettem fel reá. Nem is láttam még ilyen tökéletesen szépnek tiszta görög stilusát. Most ugy áll előttem pogánytemplomos fenségével, mint Phryné meznélküli örökszépsége. Áhitattal szemlélem és szépségen kivül semmit nem kivánok tőle. Nem akarom tudni, hogy bent a boltozatok alatt orgona szól és cicomás oltárok öltöztetik a csupasz falakat.

A derüs és ragyogó homlokzatot nézem, az ó-görög épitészet ideplántált remekét. Két kezem összekulcsolom mellem felett. Ez az imádást kifejező mozdulat, a homlokzat vonalainak a rajza. Ilyen egyszerü, esdő, felemelő; ilyen az athenei Minerva-templom homlokzata is. De milyen tökéletes, nagyszerü méreteinek az aránya, Milyen egyensulyban van itt minden, a vizszintes vonal a merőlegessel, a szögek éke az épület vonalaival. Lent, a széles vonalu háromszögből, hogy emelkedik nyilként a végtelenség felé a homlokzat csucsa.

A szilárd alapkőről, a templom három oldalát körül ékitve, gyönyörüen karcsusodó korinthusi oszlopok magasra emelkednek. Ugy emelkednek, mint a láng és ugy emelik a templomot, mint az isteneknek tetsző áldozatot.

Finoman fehérlő köd füstként csavarodik az oszlopfejek körül. Aranyport szóró tüzcsóváival megjelenik az ég és föld párái közt bujkáló napkorong a szépen stilizált levéldiszek közt. És a homlokzat dombormüvein, a pompás fejek körül, aranytüzes dicsfényt von. Keresztény szentek? . . . Pogány istenek fejei? . . . Mindegy! . . . Emberhittől áhitatosan felmagasztaltak . . . és csodásan ragyog rajtuk a nap . . . az emberalkotta a Szépet a földöntuli Szép glóriázza . . .

Eltávozóban, amint visszatekintek. mintha ez a fenségesen tiszta stilü templom, nem a mai fizérkedő Páris hullámzó boulevardjairól, hanem az antik görög földről, a pogány idők müvészi nagyságából intene utánam, . .

A boulevard Madeleine-en, egy modern mükereskedés kirakatából, ismerős tekint reám szelid mélységgel: egy Matisse-kép. Eléállva: megtorpadok. Szivem ver, mint rég, találkozott szerelmeseké.

És a Matisse-kép enyhén, busan, belémlátóan néz. Mégis én látom: a nyitott ablaknál hegedülő leányt, amint elmereng a tenger szürkés kékségén. Én látom, ahogy soha nem láttam még, bár több mint husz éve nézem, szeretem Matisse pikturáját. Szépségre-sóvárgásom lobogó tüzénél, mégis csak most dereng felém ily igaz megértéssel. Tisztán, világosan áll most előttem, hogy a nagy leegyszerüsitésben, milyen klasszikus képszintézis van! A régi görögök látták igy meg müvészetükben: csak a lényeget. Csak az örök Szépet, a legteljesebb egyszerüségben.

Néhány vonal és néhány szin csupán a hegedülő leány. De az a pár vonal, az a pár szin harmónikus, muzsikális. Láttára zene zendül. És a gyöngyszinüen odalehelt ablakkeret látástadó szemüvegként megmutatja az alig pihegő tengert, amelyen a kék és szürke halkan muzsikál. Kiséri a hegedüst. Uj hangok, uj szépségek szimfóniája ez az összeolvadt szin és formaegyszerüség. Távoli visszhangként hallom benne a végtelenséget áhitó tengerzugást, az emberérzést szólaltató hegedüt.

És körülöttem az embersürüs boulevardok muzsikálnak. A fehér-szürke égi epiderma alatt, a világváros vérkeringése erősen, tüzesen lüktet. Rajzos vonalakkal, mulatságosan élénk mozgással, változó alakkal jönnek-mennek fiatalok, öregek. Kifehérlik arcuk, amint fekete tömeggé gomolyodva elhömpölyögnek. Ujak jönnek, ujak mennek. Futvaroznak, dolgoznak; autó-kocsikáznak, üzérkednek, épitenek, rombolnak, tülekednek, loholnak. Hajszolják a ma oly nehéz megélhetést. Életerejük árán: a kenyeret.

Nyüzsgő, zsibongó hangyaseregük jövés-menése mégis szép, ha tudom is, hogy véres, veritékes halálbamenő tánccal futnak, iramodnak munkájuk után.

Pompás palotasorok némán nézik ámuló ablakaikkal a kicsiny emberek nagy munkáját, aminek létezésüket köszönik. De igy magasra felépülve lenézik mégis a kicsi, szegény embert, akinek követ kőrerakó szorgalma teremtette meg gőgös nagyságukat.

(Páris) *Kémeri Sándor*

Magyarok, ha idegenben találkoznak

— Levél Itáliából —

A veronai állomásról csattogva nyargal ki a gyors. Az ős város kormos tornyai marconán bámulnak még utánunk, egy repülő siklik a vonat fölött s szeszélyes ábrával rajzolja a karcsu biplán silhuettejét a hamvas hófelhőkre. Hófelhőkre, igen, Itália kék ege az idén kozmikus zavarok következtében hidegen zárja el hires azurját a koratavaszi turisták elől. De bent a fülke egészen barátságos, jól fütenek s romantikus olasz tájak csalódott vándora, keserü szájizzel olvasgatom a Münchener Neuesten roppant abroszán Hittler vallomását. Szemben velem csöndesen szivarozik egy zergevadász. Zergevadász no, ha mondom. Fene szeges bergstájger, mérgeszöld térdharisnya, snájdig bricsesz, kansörtés kalap, Herz, was willst du noch mehr? Ugyanaz a zergevadász, aki az abbáziai strandon mint kifogástalan ellentengernagy szokott megjelenni. Vagyis a pesti pasi. A tipus.

Már rég szemmel kisérem. Hogyne, hisz ismerős, bár az ismeretség meglehetősen egyoldalu. Pár hete Pesten a Poschban vacsorázott s csak azért jegyeztem meg a vonásait, mert Lehner Lendvai István és nagybajuszu Zsirkáy apánk társaságában igen fessen és hangosan irányitotta a cigány müsorát. Madarat a tolláról, zergevadászt a barátjáról. De nem baj, no. A jó ember most a vigasztalan tájat mustrálgatja az ablakon, aztán megfordul, megfészkel és az ujságomat fürkészgetve halkan szól:

— Zer langvájlig, nicht vár?

— Já, cimlich.

— Hm. Noch fünf Stunde bisz Venedig.

— Já, biccsőn.

— Ver flimer besszer mit siff, aber am Mer zind ject auch srekliche stürme.

— Ó ja.

Kis csönd. Aztán a Münchnert dicséri: Zer ájn gutesz Cájtung, ájn veltblatt. És hogy mit szólok hozzá, a Macdonaldj mégis csak megbukott, aber das vár ganc natürlich. És most következett a gyalázatos időjárás: hogy milyen bolondság volt Olaszországba jönni: a sok reklám megvaditja az embert.

— Di italiener hábn unsz . . . vi zoll ich zágn . . . auf achtundcvancig genommen . . .

A német lapot ásitva dobtam fel fejem fölé a hálóba és a táskámból előkotorásztam „Az Ember"-t, amit valahol Bozenben vettem. Olvasni kezdtem és pedig tüntetőleg az utolsó oldalon, hogy a lap fejét övadászsága felé fordithassam. És ni, egyszerre mintha tübe ült volna, hirtelen felugrott:

— Ön magyar? — kérdezte piros arccal.

— Igen — feleltem hüs nyugalommal —, persze, magyar vagyok.

— De hát miért nem tetszett mondani?

— Érdekes, mért nem tetszett kérdezni?

Uttársam boldog volt:

— Na, ez igazán nagyszerü és örvendetes. Pardon, engedje meg . . .

És bemutatkozott. Most már igen. A németnek nem érdemes. Roppant örültem a szerencsének.

— De kérem — mondok —, hogyan szimatolta ki, hogy én magyar vagyok?

— Na hallja, „Az Ember"-t olvassa . . ., na, hallja . . .

— Jó, jó, „Az Ember"-t? Hát ez egy magyar lap? Ez? Már inkább a „Politische Volksblatt."

— Hehehe, jól adja, a Politise . . .

— Na igen, ha Friedrich meg Wolff, meg Lehner magyar, akkor . , .

— Na, engedelmet, nagy különbség.

Nem hagytam magam:

— Nézze kérem, hogy mondhatja, hogy „Az Ember" magyar, egy ilyen büdös, destruktiv, hazaáruló ujság, hiszen tudhatja, hogy Bratianu meg Benes irja a cikkeit . . . a kisántánt fizeti a nyomdaszámláját.

Az én emberem körülnéz, ugylátszik megszokott mozdulata:

— Kérem szépen — mondja halkan —, magunk között szólva, ez csak olyan duma. Maszi, tetszik tudni. Akárhova eszi a fene ezeket a — már csak ugy mondom — szökevényeket, magyarok ezek kérem csak ugy, mint mi. Egy nyavalyát ir nekik Benes.

— Vagy igy?

— Igy kérem. És . , . látja, magyar betü az, magyar betü és ha az ember igy idegenben látja, hát belefut a könny a szemébe . . .

Szerencse, hogy állomás következett. Lehner barátja egy-két-kilenc pohár chiantival öblitette le elérzékenyülését. Mire a perronról visszatert, már szidta amugy szittyául Bethlent, mint a bokrot, hogy igy-ugy a grófok olyanok, mint az influenzabacillus, ahol megtelepednek, onnan az atyaistennek se lehet őket kifüstölni. Amiből arra következtettem, hogy a chiantiban kevés lehetett a viz, mert sok volt benn az igazság.

Velence, március.

Dr. Tuber Kuli.

Passage de la Reine de Hongrie

Páris, március

Jó 150 évvel ezelőtt a párisi községtanács az uj Montmartre és a Rue Montorgueil közti átjárót: *„Passage de la Reine de Hongrie"*, „Magyar királyné passage"-nak nevezte el. Hogy azonban nem lehetett ez az elnevezés szimpatikus progressziv és forradalmi körökben, mi sem bizonyitja jobban, mint az a körülmény, hogy a *párisi jakobinus kommuna letépte az utca végéről ezt a jelzőtáblát* és más nevet adott neki. *A párisi községtanács azonban a legutóbbi gyülésén ujra visszahelyezte a régi táblát* az utca sarkára és ott pompálkodik ujra a régi, büszke név: *Magyar királyné passage.*

Nem lehet elmenni szó nélkül emellett a határozat mellett. A *cseh-francia alliance* megkötésével egyidejüleg ez a határozat *„Au pis aller"* legroszszabb esetben nagyfoku politikai tapintatlanság és könnyelmüség. Ez a határozat föltétlenül *tüntetés a magyar legitimisták mellett.* És nagyon valószinüvé teszi azt a sötétlő gyanut, hogy a magyar legitimistáknak kitünő támogatóik vannak a francia köztársaság hivatalos és társadalmi köreiben.

Csodálatos dolog, hogy amikor *Macdonald megrovási kalandban részesiti Hendersont* azért a korteskijelentéseiért, amit Angliában mindenki gondol, de senki se mond — vagyis a versaillesi békemü reviziójának hangoztatásáért, akkor azt olyan tekintélyes testület, mint a párisi községtanács, nem csupán szóval, de konkludens cselekményekkel tüntetőleg megcselekszi.

Azonban ugylátszik, nemcsak a könyveknek, de az utcáknak is megvan a maguk sorsa. Ennek az utcaelnevezés-

CAFÉ MADRID II. Praterstr. 76 Esténként OLÁH JENŐ cigányprimás és zenekara hangversenyez Minden csütörtökön reggel 3 óráig nyitva

nek története mögött egy viharos század fergetege zug. Egy kis idilltől — a vértengerig. És ugylátszik, még sokszor lekerül az a tábla a történések vargabetüs utvesztőjében.

Ennek az utcaelnevezésnek szines legendáját érdemes az emlékezetbe visszaszőni. Amikor XVI. Lajos trónralépett, fogadta a párisi vásárcsarnok legtermetesebb kofáit. Egy tüzrőlpattant menyecske odapördült a trón elé és az ifju királyt kedves szavakkal üdvözölte. A királyné — Mária Antoinette — meglepetve sugta a királynak fülébe, hogy még ilyen csodálatos hasonlatosságot, mint a kofaszónokné és édesanyja, Mária Terézia között van, ő még életében nem látott.

A kofa neve: Mária Becheur volt. A király különös elragadtatásának és köszönetének jeléül arcon csókolta a a szép szónoknőt, amely uralkodói kegynek olyan hatása volt az egybegyültekre, hogy a pillanat nagyszerüségének emlékére az utcát, amelyben a császárnémutációnak „standja" volt; Magyar királyné passagenak nevezték el. Amely elnevezés rajta is ragadt és hatósági pecsétet is kapott. A jakobinus községtanács azonban nem volt ilyen szentimentális. Nemcsak sutbarugta az u.cajelző táblát, hanem a szegény kofának, akinek a királyi csók annyira a fejébe szállt, hogy ellenforradalmi kiszólásokkal kisérte a spinát-eladást — leüttette a fejét. Szegény Becheur asszony. *Milyen kár, hogy egy királynőhöz hasonlitott.* De a természettel nem lehet vitatkozni. Azonban, ha egy köztársaság legelső városi tanácsa — amelynek nagyrésze szocialista — ilyen időkben, ilyen tüntető gesztusokkal dolgozik, azt nem lehet eléggé elitélni. Csupán az a vigasztalás, hogy amint ennek az utcának története is mutatja, Franciaországban *nagyon sürün megváltoznak az utcanevek és a városi tanácsok.*

RENZGEBÄUDE
CIRCUS
1/2 8 Carl 1/2 11
HAGENBECK
Elsőrangú márciusi programm!
Szenzációi:
6 brelli, equilibristák. Spira, a 17-es hordár. Hagenbeck hires oroszkánjai, figris, jegesmedve és más dresszirozott vadállatok.
Minden vasárnap d. u. 3 órakor
Nagy családi előadás
mérsékelt helyárakkal.
Jegyelővétel: a Cirkusz-épület nappali pénztáránál, II., Cirkusg. 41 (Tel. 46-4-77). A Heller könyvkereskedésben, I., Bauernmarkt 3, (Tel. 67-3-64) és minden jegyirodában.
A manegeben
Az anyaelefánt és Baby

Beszélgetés Szirmai Alberttel

— Kálmán Imréhez gyerekkori barátság emlékei füznek — mondja Szirmai — az ő kivánságára jöttem most Bécsbe, hogy a „Marica grófnő" bemutatóján jelen lehessek. Bécsi utam egy kis változatosságot hozott — otthon még mindig a „Mézeskalács"-csal voltam elfoglalva. A „Mézeskalács" nem is operette tulajdonképpen, a szó köznapi értelmében. Inkább szinpadi költemény zenével. Szövegét *Emőd* Tamás irta. Tartalma meseszerü, szimbolisztikus. Mindenfélét igyekeztek a darabba belemagyarázni, Pesten is, külföldön is.

— A darabnak Pesten nagy sikere volt, amiben nagy része van a Király-szinház elsőrangu előadásának. Ugy terveztük, hogy a Király szinház a „Mézeskalács"-ot felhozza Bécsbe. Itt a Theater an der Wienben adták volna elő. A bécsi társulat ezalatt Pesten játszott volna. A csere a magyar korona leromlása következtében most már nem fizetődik ki.

— Azért azt hiszem, lesz alkalma a külföldnek is a „Mézeskalács"-ot látni, bár a darab idegen nyelvre való átültetése éppen a benne előforduló népies motivumoknál fogva nem lesz könnyü munka és csak akkor sikerülhet, ha Emőddel kongeniális iró végzi azt.

Megkértük ezután Szirmait, meséljen valamit amerikai impresszióiról.

— Hajós Mici, az amerikai magyar primadonna, meghivására mentem ki Amerikába. Nem akarom itt most felfedezni Amerikát. Mint zenész, meg kell azonban emlékeznem a *jazz-muzsikáról.* Erről — ellentétben az európai közvéleménnyel — azt kell kijelentenem, hogy a jazz-band méiy nyomokat fog maga után hagyni a zene történetében. Erről különben Strauss Richárd is igy gondolkodik. Igaz, hogy az, amit itt Európában jazz-band néven ismernek, közelébe sem jön az amerikai jazz-bandoknak, amelyek egynémelyikében valóságos müvészek játszák az egyes hangszereket. Igy például Paul *Whittemann* 15 tagu jazz-band-ja olyan preciz, olyan tökéletes előadásban hozott nemcsak könnyü muzsikát, hanem klasszikusokat is, amelyik diszére vált volna bármelyik európai filharmónikus zenekarnak is.

— Egy newyorki kiadó megbizásából egy operette komponálásába fogtam éppen, amikor hirét kaptam, hogy a „Mézeskalács"-ra készülődik a Király-Szinház. A „Mézeskalács" annyira a szivemhez nőtt, hogy a newyorki kiadót ajánlatával együtt cserbenhagyva, dacára annak, hogy ezzel érzékeny anyagi veszteséget szenvedtem, siettem Pestre, a „Mézeskalács"-ot előkészíteni. *Elpi*

KÖZGAZDASÁG

A hét világgazdasága

A francia frank válsága

A francia frank árfolyama már 20 frank körül mozog Zürichben és hiábavalónak bizonyul minden politikai mesterkedés, amely ezt a zuhanást fel akarja tartóztatni. A frank elértéktelenedésének belső okairól az alábbi táblázat ad felvilágositást, amely a francia jegybank helyzetét világitja meg.

Millió frankban	Nemesfém tartalék	Váltótárca	Lombard	Államnak adott előlegek	Bankjegyforgalom	Kincstári követelések
1914 jun. vége	4615	1612	743	—	5852	294
1916 jun. „	5114	1916	1206	9040	15806	38
1918 „ „	5683	2434	950	21885	28550	37
1919 „ „	5855	1661	1279	26890	34442	49
1919 dec. „	5847	1895	1451	29455	37275	76
1920 „ „	5767	3713	2189	30580	37901	57
1921 „ „	5804	2563	2228	28742	36487	26
1922 „ „	5824	2430	2069	27955	36359	20
1923 „ „	5839	3671	2390	27883	37905	20
1924 jan. „	5838	4209	2385	27397	38834	40
1924 febr. „	5839	3902	2379	27123	39345	11

A bankjegyforgalom 589%-kal emelkedett, mig a nemesfém-fedezet csak 21%-kal. A francia jegybank egy érvényben lévő törvény szerint 41 milliárd frank értékben bocsáthat ki bankjegyet, ezt a határt tehát csaknem elérte már. Ugyancsak e legmagasabb megengedett határ körül jár a kormány által igénybevett előlegek összege is. Ha a kormány e törvényen nem akar változtatni, olyan császárvágást kell alkalmaznia a költségvetésen, amelynek sikerülte nagyon is valószinütlen. Még csak az a lehetőség sem áll fennt, hogy a kormány ujabb kölcsönöket vegyen föl rövidlejáratu kincstári jegyek vagy más formáju kamatozó papirokra, mert ezek azonnal visszafolynának a bankokba lombardirozás céljából. Hiszen eddig is a rejtett inflációnak ez a faja grasszált Franciaországban.

A francia jegybank most kiadott évi jelentésében nagyjából ezeket irja: Az ország gazdasági helyzete semmikép sem indokolja a frankárfolyam e'gyöngülését. Az ország gazdasági helyzete lényegesen javult az elmult év folyamán. A szétdult területek ipari ujraépitése csaknem befejezést nyert már. A mezőgazdasági termelés örvendetes módon emelkedett. A Ruhrmegszállas mély nyomot hagyott ugyan a fémipar helyzetében, de sikerült ezt a csapást kiheverni. Január elsejétől április elsejéig az üzemben lévő magas kemencék száma 116-ról 77-re csökkent, de az év végéig ismét 125-re emelkedett. A kereskedelmi mérleg deficitje 2200 millió frankot tesz ki, amit azonban kompenzál a fizetési mérleg több tételével.

Eddig a jegybank jelentése, amely a végén még megemliti, hogy a frank árfolyamának esése a közvélemény egy részének pesszimisztikus véleményére vezethető vissza. Gazdaságilag valóban csak annyiban indokolt a frank esése, amennyiben a külföldi adósságokat is figyelembe vesszük. A frank nagy zuhanása Newyorkból indult ki, aminek meg van a maga mélyen rejlő oka. Macdonald a szövetségesek közti adósságok elengedését emlitve meg, éles ellentmondásra talált Amerikában. Amerika nem akar hallani arról, hogy elengedjék a francia adósságokat. Amely pillanatban pedig Franciaországnak fizetnie kell, anélkül, hogy Németország fizetne, nem lehet feltartani a frank esését. A frank értékelésénél ezidőszerint főleg politikai momentumok jönnek tekintetbe. A politikai kilátásokat pedig pesszimisztikusan itélik meg.

Mibe kerül a hitel Magyarországon? A magyar bankok kondiciókartelje még nem tudott végleges egységes kondiciókban megállapodni, de legalább ugynevezett iránykondiciókat szabott meg. A zárolt betétekért a bankok általában 14 százalék kamatot fizetnek. A váltóleszámitolás 28—30, némely banknál azonban, mint például a Leszámitolóbanknál, 40 százalékba is kerül.

Az osztrák pénzügyi politika uj orientációja. Az osztrák pénzügyi politika ugy látszik, uj irányt vesz fel. A kormány keresztül akarja vinni, hogy Ausztria megkapja a népszövetségi kölcsön még hátralékos részét, ami mintegy három billiót tesz ki és ezt az összeget invesztációkra akarja fölhasználni. Igy legelsősorban a villamos vizierők kiépitése, az államvasutak villamositása és a mezőgazdaság intenzivebbé tétele jönne szóba. Az egyes minisztériumok már dolgoznak a javaslatokon. Ha a kormány e programot meg tudja valósitani, ugy nagy ipari fellendülés és a tőzsdei konjunktura megváltozása várható.

Főszerkesztő és kiadótulajdonos:
GÖNDÖR FERENC
A szerkesztésért felelős Renger József V., Leitgebgasse 14, I.
Szerkesztőség és kiadóhivatal V., Hamburgerstrasse 20., II 7.
Prágai szerkesztőségünk:
Praha Vinohrady Zizkova 12.

Párisban
»Az Ember« képviselője
Georges Bölöni
5 Rue Rameau Paris 2-na
Minden magyar könyv és gazdag tartalmu olcsó napilapok kaphatók

GRAND-HOTEL
BRISTOL
BADEN
BEI WIEN, JOSEFSPLATZ
TELEFON 142
Kávéház, vendéglő, bár
A legmodernebb, elökelő ház, központi fütéssel, minden szobában meleg és hideg viz. Bank, postahivatal táviróval és interurban telefonnal a házban
Elsőrangu penzió, fütött szobával naponta 120.000 kor.
Mindennap
5 órai tea tánccal
A vendégeknek két tánctanár áll rendelkezésükre, a modern táncok begyakorlására
TULAJDONOS
LANTOS
RESTAURANT LANTOS IN WIEN
IV., PANIGLGASSE 17

Valódi angol férfi- és női szövetek
valamint sziléziai, fehérvászonáru rendkivül kedvezményes fizetési feltételek mellett, áremelés nélkül
(Havi vagy heti fizetési feltételek)
LEO WEINBER
Wien, XX., Staudingerg. 11/9
(Mindennap d. u. 5 órakor)

Vizhatlan, elasztikus, tartósabb és olcsóbb mint a bör az uj
BERSON
GUMMITALP

(*Perzsaszönyegek
Nagy választék mindennemü legfinomabb szönyegekben — Követlen behozatal Perzsiából — Saját gyártmány
A. Novzari, I. kerület, Operngasse 14. sz.

Baden A téli sportolók Baden találkozóhelye
HOTEL-RESTAURANT „STADT WIEN"
ELSÖRANGU ÉTELEK ÉS ITALOK
AMERICAN-BAR
TULAJDONOS: FRANZ KUBELKA

Harisnya Holzer VI., Mariahilferstr. 89 (Flottenkino mellett) Kötött ruhák, kötött kabátok
Bécs legjobb és legolcsóbb vásárlási forrása

Jumperek, bluzok, kötött mellények, ruhák, selyemtrikók, minden szinben, kizárolag saját gyártmányok, 130.000 koronától feljebb — Engros arak! — Detailban is! S. RADOSCHITZKY II. Blumauergasse 1, a Bayerischer Hoffal szemben

„ZOLLNER" kóservendéglő * II. Hammer-Purgstallgasse 7 Magyar konyha! * Magyarok találkozóhelye! Esti menü * Alapitva: 1874-ben

„Az Ember" terjesztését Glöckner Endre (für Wien, XVIII., Gentzgasse 7) intézi. Minden a kiadóhivatalnak szánt küldeményt erre a cimre kérünk.
„RING", Druck- u. Verlags-Gesellschaft nyomása Wien, XII., Ruckergasse 12. Telephon: 82-3-13.